

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет *інститут економіки та бізнес-освіти*
Кафедра *фінансів і бухгалтерського обліку*
Спеціальність *071 Облік і оподаткування*
Форма здобуття освіти *Заочна*

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Коломоєць Наталії Василівни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему **Організація і методика обліку основних засобів та контроль ефективності їх використання**
(повна назва теми)

за матеріалами **Товариство з обмеженою відповідальністю «Нерудбудматеріали»**
(повна назва бази дослідження)

Науковий керівник **к.е.н. доцент Руденко О.В.**
(наук. ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри
від 20 січня 2026р. № 7

Завідувач кафедри _____

(підпис)

к.е.н., доцент О.В.Неізвестна

Наук. ступінь, вчене звання

Ініціали, прізвище

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет *інститут економіки та бізнес-освіти*
 Кафедра *фінансів і бухгалтерського обліку*
 Спеціальність *071 Облік і оподаткування*
 Форма здобуття *Заочна*
 освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач
кафедри

_____ *О.В.Неізвестна*
 (підпис) (прізвище, ініціали)
 « 15 » жовтня 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
 Коломоєць Наталії Василівни

1. Тема роботи: Організація і методика обліку основних засобів та контроль ефективності їх використання

Керівник роботи: к.е.н. доцент Руденко О.В. затверджені наказом вищого навчального закладу від «14» жовтня 2025 р. № 710-ст

2. Строк подання здобувачем роботи « 13 » грудня 2025 р.

3. Зміст кваліфікаційної роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

Розділ 1. Теоретико-методичні основи обліку та контролю основних засобів та характеристика підприємства. Економічна сутність основних засобів та нормативно-правове регулювання їх обліку. Галузеві особливості та аналіз основних організаційно-економічних показників діяльності ТОВ «Нерудбудматеріали». Аналіз фінансового стану ТОВ «Нерудбудматеріали».

Розділ 2. Організація та методика бухгалтерського обліку основних засобів: теорія й практика. Організації обліку основних засобів на ТОВ «Нерудбудматеріали». Оцінка основних засобів за їх життєвими циклами. Методика обліку основних засобів. Порядок відображення стану основних засобів у фінансовій звітності. Управлінський облік основних засобів в контексті сталого розвитку.

Розділ 3. Організація та методика контролю ефективності використання основних засобів. Організація бухгалтерського контролю у ТОВ «Нерудбудматеріали». Методика внутрішнього контролю ефективності використання основних засобів. Оцінка ефективності використання основних засобів.

- Об'єкт дослідження: є процес бухгалтерського обліку основних засобів та контролю ефективності їх використання на ТОВ «Нерудбудматеріали»
- Предмет дослідження: є теоретичні та методичні положення бухгалтерського обліку основних засобів та контролю їх ефективного використання
- Мета кваліфікаційної роботи магістра: є поглиблення теоретичних та організаційно-методичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення обліку основних засобів та контролю ефективності їх використання на промисловому підприємстві

4.Дата видачі завдання

«15» жовтня 2025 року

**Графік виконання кваліфікаційної магістерської роботи
здобувачами вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
(денна та заочна форма здобуття освіти)**

№ з/п	Назва етапів КМР	Строк виконання етапів роботи
1	Затвердження керівників КМР	до 26.08.2025
2	Обговорення з керівником та затвердження теми КМР	до 28.08.2025
3.	Затвердження плану КМР	до 05.09.2025
4	Підготовка розділу 1	до 03.10.2025
5	Підготовка розділу 2	до 31.10.2025
6	Підготовка розділу 3	до 01.12.2025
7	Написання вступу та висновків до КМР, оформлення супровідних документів	до 08.12.2025
8	Подання електронного варіанту КМР керівнику для перевірки дотримання академічної доброчесності	до 13.12.2025
9	Перевірка тексту КМР на дотримання академічної доброчесності	14.12-30.12.2025
10	Отримання відгуку від наукового керівника	до 02.01.2026
11	Отримання рецензії	до 05.01.2026
12	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 09.01.2026
13	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	до 12.01.2026
14	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 16.01.2026
15	Підготовка до захисту в ЕК	до 19.01.2026

Завдання підготував науковий керівник

_____ (підпис)

Завдання одержав

_____ (підпис)

Руденко О.В.

(прізвище та ініціали)

Коломоєць Н.В.

(прізвище та ініціали)

Декларація
про дотримання академічної доброчесності під час написання
кваліфікаційної магістерської роботи
здобувачем вищої освіти
Державного університету економіки і технологій

Я, Коломоець Наталія Василівна, студент(ка) 2 курсу, групи ЗОіОП-24м, Державного університету економіки і технологій розумію і підтримую політику закладу із академічної доброчесності. Я не надавала і не одержувала заборонену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)
07 січня 2026 року

Наталія КОЛОМОЄЦЬ

АНОТАЦІЯ

Коломоець Н. В. Організація і методика обліку основних засобів та контроль ефективності їх використання – Рукопис.

Кваліфікаційна магістерська робота за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, 2025.

Досліджені сутність поняття «основні засоби» згідно нормативних документів. Визначені критерії визнання основних засобів. Розглянута класифікація основних засобів. Проаналізовано особливості обліку основних засобів за життєвими циклами, такими як: надходження, продуктивне використання та зберігання, відновлення та поліпшення якісних характеристик та вибуття. Розглянуто питання оцінки основних засобів. Особливу увагу акцентовано на складі первісної вартості. Визначено роль управлінського обліку основних засобів у контексті сталого розвитку. Розглянуто можливості використання цифрових технологій та комп'ютерних спеціалізованих програм під час обліку і контролю основних засобів.

Досліджено особливості організації внутрішнього контролю основних засобів на підприємстві. Деталізовано програму та завдання внутрішнього контролю основних засобів, проведена оцінка ефективності їх використання. Окреслено основні завдання контролю основних засобів: оцінка доцільності їх придбання та дотримання нормативних вимог щодо оприбуткування та руху, встановлення правильності технічних умов їх експлуатації, визначення документальної обґрунтованості проведених ремонтів, а також визначення сум збитків внаслідок недостач та крадіжок у разі їх виявлення.

Ключові слова: основні засоби, оцінка, життєвий цикл основних засобів, управлінський облік у контексті сталого розвитку, контроль ефективності використання основних засобів, внутрішній контроль операцій з основними засобами, фондвіддача

ЗМІСТ

	<i>стор</i>
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1. Економічна сутність основних засобів та нормативно-правове регулювання їх обліку	11
1.2. Галузеві особливості та аналіз основних організаційно-економічних показників діяльності ТОВ «Нерудбудматеріали»	20
1.3. Аналіз фінансового стану ТОВ «Нерудбудматеріали»	23
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ: ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА	34
2.1. Організації обліку основних засобів на ТОВ «Нерудбудматеріали»	34
2.2. Оцінка основних засобів за їх життєвими циклами	44
2.3. Методика обліку основних засобів	48
2.4. Порядок відображення стану основних засобів у фінансовій звітності	58
2.5. Управлінський облік основних засобів в контексті сталого розвитку	65
Висновки до розділу 2	69
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	72
3.1. Організація бухгалтерського контролю у ТОВ «Нерудбудматеріали»	72
3.2. Методика внутрішнього контролю ефективності використання основних засобів	76
3.3. Оцінка ефективності використання основних засобів	86
Висновки до розділу 3	94
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	107

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ЕЦП – електронний цифровий підпис
- ЗВ – залишкова вартість
- ЗУ – Закон України
- МПС – мінімально припустимий строк корисного використання ()
- МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності
- МФУ – Міністерство фінансів України
- НП(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку ;
- ОЗ – основні засоби
- ПВ – первісна вартість
- ПКУ – Податковий кодекс України
- ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ВСТУП

За будь-якої суспільно-економічної формації вирішальну роль у функціонуванні підприємства відіграють наявність і органічна єдність засобів і предметів праці, робочої сили, землі, інтелектуального капіталу та підприємництва. Обов'язковим натурально-речовим елементом економічної діяльності є основні засоби та їх узагальнена економічна форма – основний капітал. Від рівня забезпеченості ними, їхнього стану та структурного складу залежить результативність діяльності і розвиток підприємства, галузеве і макроекономічне зростання. Тому ефективне управління основними засобами є неодмінною умовою економічного зростання на мікро- та макрорівнях.

Тривалий час знаходження держави у стані війни та необхідність сталого розвитку економіки вимагають значних капітальних інвестицій, які є основною розвитку окремих підприємств, окремих видів економічної діяльності та країни у цілому. Інвестиційна діяльність, пов'язана з реальними капітальними інвестиціями, та її ефективність набувають особливого значення для підприємств усіх галузей економіки.

Основні засоби підприємств є одним із найважливіших економічних ресурсів. Звичайно, їх стан впливатиме на ефективність технологічних процесів, виробництва та реалізації та й в цілому на результати господарської діяльності підприємства. Саме це стимулює підприємства до впровадження нової техніки і технологій, пошуку можливості використання нових фінансових інструментів і механізмів. Однак, насправді матеріально-технологічні основи та устаткування більшості українських підприємств застарілі.

Основні засоби, сформовані на початковому етапі діяльності організації, вимагають постійного управління ними. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень здійснюється в рамках бухгалтерського обліку. Тому порядок обліку основних засобів та контролю їх ефективного використання є важливим методичним питанням.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є поглиблення теоретичних та організаційно-методичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення обліку основних засобів та контролю ефективності їх використання на промисловому підприємстві.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити економічну сутність основних засобів та нормативно-правове регулювання їх обліку та контролю;
- надати організаційно-економічну характеристику підприємства та оцінити його фінансовий стан;
- дослідити організаційні аспекти підприємства щодо обліку основних засобів;
- представити методiku обліку основних засобів, розкриття інформації у звітності;
- сформулювати напрямки управлінського обліку основних засобів у контексті сталого розвитку;
- представити організацію та методiku внутрішнього контролю операцій з основними засобами;
- надати оцінку ефективності використання основних засобів.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку основних засобів та контролю ефективності їх використання на ТОВ «Нерудбудматеріали».

Предметом дослідження є теоретичні та методичні положення бухгалтерського обліку основних засобів та контролю їх ефективного використання.

У ході виконання завдання магістерського дослідження були використані окремі методи наукового дослідження: аналізу і синтезу, індукції і дедукції – для деталізації об'єкта і предмета дослідження; методи наукового узагальнення, порівняння, системності і комплексності – при обґрунтуванні теоретичних підходів до формування історичної, загальноекономічної, правової сутності та обліково-аналітичної концепції основних засобів; наукової абстракції – для встановлення підходів до трактування основних понять, при внесенні пропозицій

щодо упорядкування облікових процедур обліку основних засобів відповідно до міжнародної практики; комплексного і системного підходу – для життєвого циклу основних засобів на підприємстві; логічного аналізу – для формулювання висновків та оцінки ефективності використання основних засобів.

Інформаційною базою дослідження є закони України, нормативно-правові акти з питань регулювання обліку основних засобів, НП(С)БО, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), періодичні та монографічні видання, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, статистичні матеріали, вітчизняні та зарубіжні публікації, обліково-аналітичні матеріали вітчизняних підприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність основних засобів та нормативно-правове регулювання їх обліку

Відновлення темпів економічного зростання національної економіки України неможливо без підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази підприємств, в якій головним елементом виступають основні засоби. Від стану основних засобів залежить техніко-технологічний рівень виробництва, продуктивність праці, якість товарів та послуг, прибутковість підприємства, у зв'язку з чим зростають роль і значення обліку та контролю наявності та руху основних засобів підприємства.

«Від правильного та раціонального обліку основних засобів залежить процес їх відтворення, поповнення, оновлення та в кінцевому рахунку – забезпеченість підприємства конкурентоспроможними, сучасними засобами праці. Розвиток цього напрямку економіки залежить від своєчасного отримання надійної, достовірної, прозорої та повної обліково-економічної інформації. У зв'язку з цим, зростає роль і значення обліку основних засобів як найважливішої функції управління підприємством» [51].

Отже, актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена тим, що основні засоби, які використовуються в процесі функціонування та діяльності підприємства, складають матеріальну основу продуктивних сил, а їх наявність та склад визначає економічний потенціал суспільства.

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми обліку та контролю основних засобів зробили провідні вітчизняні вчені-економісти, такі як Н. Бабяк, Н.Бондаренко, Й. Завадський, С. Гречко, Л. Коваленко, Т. Колісник, Є. Пиріжок, Л. Яловега, Яцунська О.

«Україна має великий економічний потенціал і ефективність її господарства залежить від того, як використовується цей потенціал і основні засоби зокрема. Роль основних засобів у процесі виробництва, особливості їх відтворення в умовах ринкової економіки обумовлюють особливі вимоги до інформації про наявність, рух, стан і використання основних засобів»[55].

Якщо розглядати еволюцію такої економічної категорії як основні засоби, то першим вченим, який виділив це поняття, був А. Сміт. Ним було введено у політичну економію узагальнюючі поняття основного та оборотного капіталу. Так, він вбачав розбіжність між основним і оборотним капіталом спосіб, у який вони приносять дохід. Що стосується саме основного капіталу, то, на його думку, основний капітал – це капітал, направлений на поліпшення землі, купівлю машин та устаткування, інструментів та інших предметів, які приносять дохід, залишаючись у одній і тій же натурально-речовій формі у одного власника.

Необхідність введення поняття «основні засоби» в практику обліку викликана двома причинами:

- «застосуванням в обліку методу подвійного запису, за допомогою якого господарські засоби знаходять у балансі двостороннє відображення (в активі балансу вони відображаються з боку матеріального їх складу і називаються основними засобами; в пасиві – з боку джерел їх формування, тобто частини статутного, додаткового й іншого капіталу)» [6];

- на відміну від основного капіталу основні засоби відображають не лише вартісну сутність засобів праці, але і їх споживче призначення (категорія основних засобів запозичала від категорії основних фондів вартісну сутність, а від засобів праці – споживчу сутність; тим самим таке з'єднання дає можливість господарській практиці забезпечити єдність вартісного обліку і споживчого аспекту руху і використання засобів праці) [6].

Формування ефективної системи управління основними засобами передбачає розуміння особливостей такого виду ресурсів підприємства. У сучасних наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених існує багато

точок зору до трактування поняття «основні засоби», найтипівіші з яких наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «основні засоби» в економічній літературі

<i>Автор</i>	<i>Визначення</i>
Бабяк Н. [1, с. 178]	Основні засоби – це активи з терміном корисного використання більше одного року, які використовуються на підприємствах у декількох операційних циклах з метою отримання економічної вигоди, не втрачаючи матеріально речової форми, та можуть переносити свою вартість на знову створену продукцію частинами у вигляді нарахованих амортизаційних відрахувань.
Коваленко А. [14, с. 192]	Основні засоби – це матеріальні активи з очікуваним терміном корисного використання більше одного року (або протягом операційного циклу, якщо він більше року), які підприємство утримує задля використання під час виробництва або поставки товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам, виконання адміністративних та соціальних функцій.
Завадський Й. [10, с. 289]	Основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи свою натуральну форму, а також можуть поступово, за ступенем зношення, переносити свою вартість на продукцію, що виробляється.
Пиріжок Є.С. [37, с. 397]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (чи операційного циклу, якщо він перевищує рік).
Гречко С. [7, с. 24]	Основний засіб – необоротний актив, що призначений для господарської діяльності, тобто планується використовувати в господарській діяльності
Сук Л.К., [50, с. 262]	Основні засоби підприємства, установи – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріально го виробництва, так і у невиробничій сфері

Джерело: [1, 7,10,14, 37, 50]

Аналіз наведених визначень поняття «основні засоби» дозволяє стверджувати, що більшість авторів при розкритті сутності цієї категорії акцентують увагу на таких ключових критеріях визнання основних засобів, як: матеріальність (наявність матеріально-речової форми); призначення (утримуються з метою використання їх в процесі виробництва, постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних чи соціально-культурних функцій); строк корисного

використання (більше року або операційного циклу, якщо він більше року). Інші автори, серед яких С.М. Гречко, Н.Д. Бабяк, звертають увагу на особливості визнання об'єкту основних засобів активом, тобто коли існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта в господарській діяльності.

На думку Є. Пиріжок, трактування основних засобів у даний час має складний багатоаспектний характер і різне цільове призначення (терміном «засоби праці» визначають прогресивність продуктивних сил у суспільстві; поняття «основні фонди» є основним елементом національного багатства країни; «основні виробничі фонди» визначають матеріально-технічну базу і прогресивність технологічного укладу; «основні засоби» застосовується для відображення основних виробничих фондів у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності; термін «основний капітал» використовується при визначенні інвестицій за напрямками, джерелами фінансування, формами власності, видами економічної діяльності; «виробничий потенціал» розглядається як здатність наявних реальних активів забезпечити функціонування та виробничу діяльність підприємства).

Підходи до тлумачення поняття «основні засоби», що визначені у нормативно-правових актах узагальнені у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Трактування сутності основних засобів в нормативно-правових документах

<i>Джерело</i>	<i>Визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
НП(С)БО 7 «Основні засоби» [32]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство / установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва / діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
МСБО 16 «Основні засоби» [17]	Основні засоби – матеріальні об'єкти, які утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей та використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного звітного періоду.

Продовження табл.1.2

1	2
Податковий кодекс України [39]	Матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)
Наказ МФУ «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі»	«Матеріальні активи, які утримуються для використання їх у виробництві (діяльності) або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта бухгалтерського обліку в державному секторі або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року»
Наказ ДКУ по стандартизації, метрології та сертифікації «Про затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів» [41]	Основні фонди – це матеріальні цінності, експлуатаційний період і вартість яких відповідно перевищують один календарний рік та 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян

Джерело: Складено на основі [17, 32, 39,41]

Наведені визначення поняття «основні засоби» у нормативно-правових актах дають змогу дійти висновку про відсутність єдиного підходу до його розуміння. Так, у Податковому кодексі України [39] та Державному класифікаторі України «Класифікація основних фондів» [41] до вищенаведених критеріїв визнання основних засобів додається ще додатковий критерій – критерій вартості. У податковому обліку, згідно з Податковим кодексом України,

основні засоби мають вартісну межу, яка становить 20000 грн., але цей критерій використовується при виділенні тільки однієї групи основних засобів – малоцінних необоротних матеріальних активів, які обліковуються на рахунку 112. А в бухгалтерському обліку, відповідно до НП(С)БО 7 [32], вартісну межу основних засобів підприємства можуть встановлювати самостійно, про що зазначають у своїй обліковій політиці.

У зарубіжних країнах поняття «основні засоби» ототожнюють із поняттям «необоротні активи», яке може позначатися різними термінами: «постійні активи», «власність», «споруди й обладнання», «матеріальні активи» тощо. Так, у Швейцарії необоротні активи в активі балансу об'єднані в одну групу – основні засоби; у Німеччині – основний капітал та фінансові активи; у країнах англо-американської групи – це довгострокові активи, що об'єднують у собі основні засоби або власність; в Естонії – основний (основні засоби), моральний (нематеріальні активи) та ресурсний капітал (природні багатства)[6].

В нормативних документах з обліку основних засобів відокремлюється також поняття «об'єкт основних засобів» – це закінчений при стрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; конструктивно-відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно.

Критерії визнання основних засобів є загалом подібними в більшості країн. Саме тому наведені у національному та міжнародному стандартах поняття основних засобів [32; 17] співпадають за усіма ключовими критеріями їх визнання. До них відносять: матеріально-речова форма; можливість достовірного визначення вартості; ймовірність отримання економічних вигід від використання; тривалий термін експлуатації (понад 1 рік).

Критерії визнання основних засобів (ОЗ) аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів та доповнюються спеціальними, характерними лише для даного виду активів підприємства. Такі критерії наведені на рисунку 1.2.

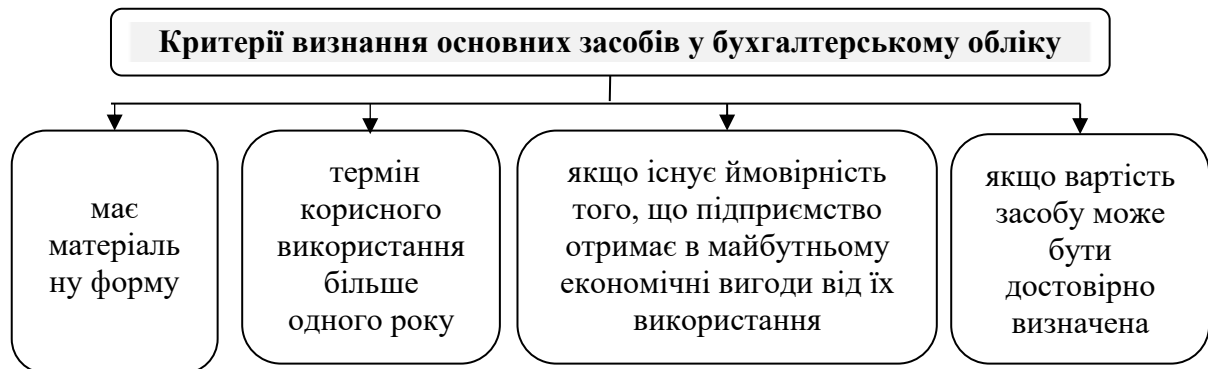

Рис.1.2. Критерії визнання основних засобів у бухгалтерському обліку

Джерело: складено на основі [32]

Активи, що можуть бути віднесені до основних засобів дуже різноманітні. Тому, з метою ведення обліку основних засобів і складання звітності, планування їх відтворення, проведення переоцінок та інвентаризацій у практиці необхідно згрупувати об'єкти основних засобів за окремими ознаками у однорідні групи, тобто класифікувати. Під класифікацією основних засобів слід розуміти групування їх за певними ознаками в якісно однорідні групи. Класифікація полегшує поточний облік основних засобів, спрощує складання звітності про наявність та рух основних засобів.

Виділяють шість основних ознак, за якими класифікуються основні засоби (таблиця 1.3).

Пропонуємо для використання в практиці підприємств використовувати класифікаційну групу - вікова структура основних засобів. Таке групування основних засобів буде характеризувати їх розподіл за віковими групами (до 5 років; від 5 до 10 років; від 10 до 15 років; від 15 до 20 років, понад 20 років). Середній вік обладнання розраховується як середньозважена величина. Такий розрахунок може бути здійснений як в цілому по підприємству, так і за окремими групами машин і устаткування.

Таблиця 1.3

Класифікація основних засобів

<i>Класифікаційна група</i>	<i>Склад класифікаційної групи</i>
1. По натурально-речовому складу і в залежності від виконуваних функцій.	1. Інвестиційна нерухомість 2. Земельні ділянки 3. Капітальні витрати на поліпшення земель 4. Будинки (виробничі, адміністративні, склади), споруди (мости, греблі, автомобільні дороги) та передавальні пристрої (кабельні лінії, каналізація, водоканали, лінії електромереж тощо) 5. Машини та устаткування, які поділяються за видами. 6. Транспортні засоби (залізничний рухомий склад; транспортні судна морського та річного флоту; рухомий склад автомобільного транспорту; виробничий та комунальний транспорт). 7. Інструменти, виробничий інвентар і пристосування та господарський інвентар 8. Тварини 9. Багаторічні насадження 10. Інші основні засоби
2. За галузевою належністю	Основні засоби: промисловості, сільського господарства, транспорту, торгівлі і т. д.
3. У залежності від характеру участі основних фондів у процесі розширеного відтворення	виробничі невиробничі
4. За характером участі у виробничому процесі	активні пасивні
5. За ступенем використання в діяльності	такі, що перебувають в експлуатації, в запасі (резерві), в стадії добудови, дообладнання, реконструкції та часткової ліквідації, на консервації.
6. За наявності прав на об'єкти основних засобів приналежності	- основні засоби, що належать організації на праві власності (в тому числі здані в оренду); - основні засоби, що знаходяться у організації в оперативному управлінні або господарському віданні; - основні засоби, отримані організацією в оренду.

Джерело: складено на основі [51]

Використання класифікаційної групи – «за віковою структурою основних засобів» надає інформацію для прийняття рішень щодо їх оновлення та розкриття показників екологічної відповідальності під час формування розділу «Екологічні аспекти» Звіту про управління.

Для обліку найбільше значення має класифікація основних засобів, яка передбачена стандартом 7 «Основні засоби» - по натурально-речовому складу і в залежності від виконуваних функцій. Така класифікаційна група основних засобів має важливе значення для обліку, оскільки щодо неї складається звітність про рух основних засобів. Крім того, такі дані необхідні для глибокого аналізу використання основних засобів і пошуку резервів для підвищення фондоддачі.

Відповідно до податкового законодавства основні засоби мають свою класифікацію. Так, Податковий Кодекс України (ПКУ) містить 16 груп основних засобів та інших необоротних активів. У таблиці додатку А проведено порівняння податкових і бухгалтерських груп основних засобів і інших необоротних активів, а також зазначено в ній мінімально припустимий строк корисного використання (МПС) об'єктів відповідних груп для цілей нарахування податкової амортизації. У ПКУ, як і в бухгалтерському обліку, строк корисного використання (експлуатації) встановлюється по кожному об'єкту окремо, при зарахуванні об'єкта на баланс підприємства і протягом цього строку нараховується амортизація. Строки оформлюються наказом по підприємству і для цілей оподаткування вони не можуть бути меншими від установлених Кодексом.

У сучасних умовах вмiла і ретельна організація процесу управління у більшості господарств переростає у суттєвий фактор ефективного та раціонального використання основних засобів суб'єктами господарювання. Оскільки бухгалтерський облік є орієнтованим на практику, він і сам безпосередньо формується під тиском практичних потреб.

Основні засоби серед інших складових ресурсного капіталу мають специфічні ознаки, що розкривають їхню сутність за різними аспектами, дають змогу їх ідентифікувати і відповідно обґрунтувати механізм управління ними.

Зважаючи на загальносвітову концепцію сталого розвитку, формування соціально-орієнтованої економіки, а також цілі підприємства з максимізації результативності своєї діяльності, будь-якому підприємству під час формування і використання матеріально-технічної бази слід враховувати значення основних засобів за всіма аспектами, а також їхні класифікаційні групи за різними

критеріями (табл. 1.4).

Головною метою управління основними засобами є забезпечення їх кількісних, вартісних і структурних параметрів в обсягах, достатніх для нормального функціонування, розвитку і підвищення конкурентоспроможності підприємства, а також забезпечення їх ефективного використання для максимізації фінансово-економічних показників та стійкості фінансово-майнового стану підприємства.

Основними завданнями управління основними засобами з огляду на його мету є такі:

- визначення раціонального обсягу основних засобів (кількісних параметрів) для забезпечення нормального функціонування підприємства, передовсім його основної операційної діяльності;
- обґрунтування раціонального видового складу і структури основних засобів залежно від виду діяльності підприємства;
- визначення і забезпечення оптимального складу джерел фінансування формування основних засобів;
- забезпечення максимального рівня ефективності використання основних засобів;
- забезпечення відповідної потребам підприємства моделі відтворення основних засобів [51].

На рівні держави серйозна увага приділяється виробничим основним засобам, які відіграють значну роль в соціальній та економічній діяльності суспільства, їх активна частина – машини та механізми безпосередньо беруть участь в створенні продукції, створюють додану вартість і є одним з найважливіших чинників будь-якого виробництва.

Якісний склад виробничих основних засобів прямо визначає технічний рівень продукції, що виготовляється, а ефективність використання прямо впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємства.

Для забезпечення ефективного управління основними засобами важливе значення має вивчення їхнього стану. Показники, що характеризують стан основних засобів вітчизняних підприємств за 2024 рр. наведено у додатку Б.

За даними Державної статистики [9] станом на 2024 рік в Україні можна стверджувати про високий ступінь зношеності основних засобів. На кінець 2024 р. зношеність основних засобів складає 55%. В той же час, спостерігаються різні тенденції для підприємств окремих видів економічної діяльності. Так, зростає зношеність основних засобів сільськогосподарських, торговельних, будівельних, переробних підприємств, а для добувних – знижується. Результатом зростання зносу основних засобів є зниження показника їх придатності.

Головною проблемою сьогодення є те, що виробничі основні засоби в Україні за свою структуру, якісним, кількісним і віковим станом не відповідають вимогам економіки і не спроможні задовольнити зростаючі потреби внутрішнього і зовнішнього ринків.

Отже, успішне вирішення завдань управління основними засобами та обґрунтування інвестиційної політики в цій частині вимагає достовірного бухгалтерського обліку основних засобів і всебічного використання облікової інформації для проведення контролю. Для досягнення економікою України рівня сучасних розвинених країн необхідно, в першу чергу, отримати перемогу в російсько-Українській війні та звільнити всі окуповані території України, потім розпочати випереджаюче оновлення її технологічної бази, поліпшення структури і якості виробничих основних засобів, створення умов для повного розкриття потенціалу підприємств, досягнення ділової досконалості, надання всілякої підтримки впровадженню сучасних технологій виробництва.

1.2. Галузеві особливості та аналіз основних організаційно-економічних показників діяльності ТОВ «Нерудбудматеріали»

ТОВ «Нерудбудматеріали» має статус юридичної особи та зареєстроване за місцем знаходження: Дніпропетровська обл. Софіївський район, с. Мар'є –

Дмитрівка. Предметом діяльності товариства є добування та переробка щебеневої продукції. Товариство-надрокористувач має спеціальний дозвіл на користування надрами з 2005 року [50].

Ринок будівельних матеріалів в Україні та й в усьому світі розвивається швидкими темпами, з'являються нові сучасні матеріали. Та не зважаючи на це, щебенева продукція залишається найбільш поширеним будівельним матеріалом. Вітчизняні компанії-забудовники найчастіше використовують для армування фундаментів, реконструкції доріг, які не мають твердого покриття, для зведення залізничних насипів та покриттів, пішохідних доріжок. Як основний продукт в будівництві, та як універсальний наповнювач, щебінь користується великою популярністю на ринку України.

ТОВ «Нерудбудматеріали» виготовляє високоякісну щебеневу продукцію: щебінь фракція 5 x 20; щебінь фракція 20 x 40; щебінь фракція 40x70, а також піщано щебеневі суміші, які використовують для наповнення бетону, а також для будівництва дорожнього полотна.

Сферою економічної діяльності Товариства є:

- добування піску, гравію, глини та каоліну;
- добування декоративного та будівельного каменю, вапняку гіпсу, крейди та глинистого сланцю;
- купівля та продаж власного нерухомого майна;
- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна; - неспеціалізована оптова торгівля;
- вантажний автомобільний транспорт;
- надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів;
- надання в оренду вантажних автомобілів;
- технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів;
- посередництво в торгівлі різними товарами;
- лізинг та передача у платне та безоплатне користування будь-яких об'єктів права власності;

- збереження майна і вантажів юридичних та фізичних осіб, у тому числі на складах тимчасового зберігання; безоплатне зберігання речей та вантажів;

- надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом загального користування

ТОВ несе відповідальність за екологічну чистоту наданих ним послуг, виконаних робіт та продукції. На ринку України компанія присутня більше 30 років. Вона відома як надійний партнер та постачальник якісних будівельних матеріалів. Основними замовниками продукції є такі компанії як ТОВ «Шляховик-97», ТОВ «БОСС ТЕХНОЛОДЖИ», ТОВ «Кривбастрасбуд», ТОВ «Вайт», а також невеликі компанії, приватні підприємці, фермера та фізичні особи.

Основні організаційно-економічні показників діяльності ТОВ «Нерудбудматеріали» згруповані у таблиці 1.5.

Як свідчать дані таблиці 1.5 результативні фінансові показники протягом 2023 року мали тенденцію до зменшення. Так, фінансовий результат від операційної діяльності скоротився на 2921,0 тис.грн. у порівнянні з 2022 роком; обсяг виробництва готової продукція збільшився на 9853,0 тис.грн. або на 9,8%; виручка від реалізації збільшилася на 5308,0 тис.грн. (на 4,3%); валовий прибуток збільшився на 1168,0 або на 24,5%. Одночасно зросли такі показники, як витрати операційної діяльності (на 11601,0 тис.грн. або на 129,5%) та собівартість реалізованої продукції (на 4140,0 тис.грн. або на 3,5%). Тому результативний показник діяльності підприємства – чистий прибуток за звітний період скоротився на 3397,0 тис.грн. і був представлений чистим збитком у розмірі 3397,0 тис.грн. На погіршення діяльності базового підприємства вказує низький показник рентабельності продукції.

Кошти на поточному рахунку збільшилися на 96,0 тис.грн. За поточною кредиторською заборгованістю спостерігається негативна тенденція. Так, її сума за 2023 рік у порівнянні з 2022 роком збільшилась на 3761,0 тис.грн. або на 32,9%. Дебіторська заборгованість протягом звітного року також зросла на 45,5% і склала 175674,0 тис.грн. у порівнянні з 120711,0 тис.грн. на початок звітного періоду.

Оплата праці працівників підприємства здійснюється з дотриманням гарантованої законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати. Зростання середньомісячної заробітної плати 1 працівника у порівнянні з 2022 роком становить 5,4%. Фонд оплати праці в 2023 році зменшився на 258,1 тис.грн. і склав 1310,1 тис.грн. За звітний рік чисельність штатного персоналу зменшилася на 26 %, або на 17 чол. і склала на кінець звітного періоду 65 чол.

1.3.Аналіз фінансового стану

У сучасних умовах кожне підприємство повинно чітко орієнтуватись у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати виробничий та економічний потенціал, стратегію подальшого розвитку, фінансовий стан як свого підприємства, так і підприємств-партнерів.

Фінансовий стан – це здатність (спроможність) підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю.

Попередня оцінка фінансового стану підприємства проводиться на основі експрес-аналізу. Експрес-аналіз підприємства представляє собою загальну оцінку фінансового стану і динаміки розвитку підприємства. Основними принципами експрес-аналізу є: вибір системи основних показників, які найбільш істотні і відносно нескладні для розрахунків та виявлення проблемних моментів в господарській діяльності. Основним завданням експрес-аналізу є проведення загальної оцінки фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни.

Експрес-аналіз проводиться за даними фінансової звітності, а отже, орієнтований в основному на зовнішніх користувачів. Такий аналіз охоплює чотири етапи (рис. 1.3).

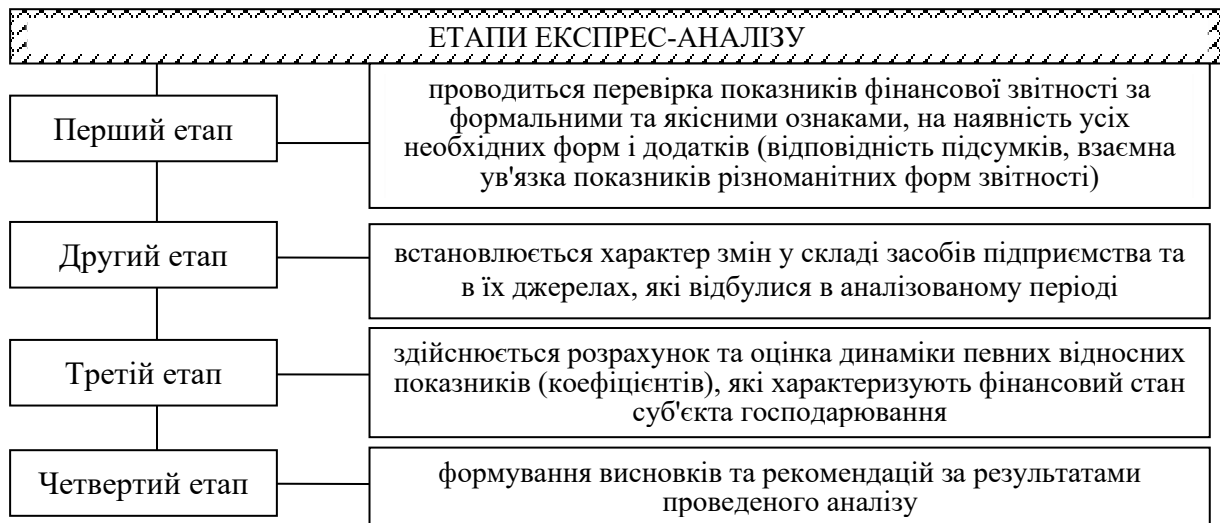

Рис. 1.3. Етапи проведення експрес-аналізу

Джерело: [28, с.326]

Оцінка фінансового стану здійснюється на основі аналізу фінансових звітів. Основним джерелом інформації при аналізі фінансового стану стали форми річної звітності ТОВ «Нерудбудматеріали», зокрема: Баланс (Звіт про фінансовий стан) (дод. В), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (дод. Г).

Фінансовий стан підприємства у короткостроковій перспективі оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, що характеризують можливість, своєчасного і повного проведення розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами.

У таблиці 1.6 зведені основні показники, які характеризують фінансовий стан підприємства.

Коефіцієнт загальної ліквідності показує, якою мірою наявні оборотні активи достатні для задоволення поточних зобов'язань. Логіка, на якій ґрунтується розрахунок цього коефіцієнта, полягає в тому, що оборотні активи мають бути повністю переведені у грошові кошти протягом одного року, а поточні зобов'язання також необхідно оплатити протягом року.

Згідно із загальноприйнятими стандартами вважається, що цей коефіцієнт повинен перебувати в межах від одиниці до двох. Нижня межа зумовлена тим, що оборотних коштів має бути принаймні досить для погашення

короткострокових зобов'язань, інакше компанії загрожує банкрутство. Перевищення короткострокових коштів над зобов'язаннями більше, ніж у-два (три) рази, вважається також небажаним, оскільки може свідчити про порушення структури капіталу. При аналізі коефіцієнта особливу увагу слід звернути на його динаміку. За допомогою цього коефіцієнта ліквідності оцінюється не тільки спроможність підприємства погасити поточні зобов'язання, а й потенційна можливість розрахуватися за довгостроковими зобов'язаннями.

На ТОВ «Нерудбудматеріали» коефіцієнт загальної ліквідності на початок звітного періоду становив 1,184, а на кінець – 1,064. У відносному вираженні цей показник зменшився на 0,121. Тобто, підприємство немає реальної можливості покриття поточних зобов'язань за рахунок власних оборотних засобів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності вважається більш жорстким тестом па ліквідність, оскільки при його розрахунку не береться до уваги найменш ліквідна частина оборотних активів – активи, що повільно реалізуються. Орієнтоване значення коефіцієнта – 1.

За даними базового підприємства, коефіцієнт швидкої ліквідності як на початок періоду (1,173) так і на його кінець (1,005) відповідає нормативному значенню. І свідчить про можливість повністю погасити свої поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та очікуваних фінансових надходжень (дебіторська заборгованість).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність. У західній практиці коефіцієнт абсолютної ліквідності розраховується рідко.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності на кінець періоду (0,001) не відповідає нормативному значенню. Оскільки коефіцієнт абсолютної ліквідності складає 0,00001, то підприємство на початок періоду не спроможне погасити поточну заборгованість за рахунок наявних грошових коштів. На кінець періоду значення даного коефіцієнта змінилося і становило 0,001, що свідчить про можливість підприємства погасити лише 0,1% своїх поточних зобов'язань за рахунок наявних грошових коштів.

Отже, можна говорити про негативну тенденцію до зменшення ліквідності підприємства та погіршення його платоспроможності.

Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють його платоспроможність в часі з дотримання умови фінансової рівноваги між власними та залученими джерелами. Фінансова стійкість підприємства передбачає, що ресурси, вкладені у підприємницьку діяльність, повинні окупитися за рахунок грошових надходжень, а отриманий прибуток забезпечувати фінансування та незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

В цілому відбулися негативні зміни у складі показників фінансової стійкості підприємства. Показники фінансової стійкості за період який аналізується мають від'ємне значення, оскільки показник власного капіталу як у 2022 так і у 2023 році є від'ємним значенням. Коефіцієнт фінансової автономії свідчить про залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Коефіцієнт фінансової залежності є зворотним показником коефіцієнту фінансової автономії (добуток цих коефіцієнтів дорівнює 1). Він характеризує частку залучених коштів у загальній сумі коштів фінансування.

Збільшення коефіцієнта співвідношення залученого та власного капіталу свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Так, на початок періоду на 1 грн. власного капіталу припадало 0,72 грн. залучених засобів, що на 0,095грн. менше ніж на кінець періоду. Динаміка наведених показників, у тому числі коефіцієнта фінансової стійкості (-0,002), свідчить про значне погіршення фінансового стану підприємства.

Аналізуючи фінансовий стан підприємства, необхідно також оцінити стан основних засобів, які використовуються. Для цієї мети розраховуються такі показники: коефіцієнт зносу; коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує, частку вартості основних засобів, списану на витрати в попередніх періодах у первісній вартості. Цей показник на кінець звітнього року склав 0,236. Це говорить про те, що 23,6%

вартості основних засобів, списана на витрати в попередніх періодах у первісній вартості.

Коефіцієнт оновлення основних засобів визначає частку від наявних на кінець звітнього періоду основних засобів, яка складає нові основні засоби. Цей показник склав 0,611. Тобто 61,1% від наявних на кінець звітнього періоду основних засобів складають нові основні засоби.

Коефіцієнт вибуття показує, яка частина основних засобів, з якими підприємства почало діяльність у звітному періоді, вибула з різних причин. Цей показник склав 0,306. Тобто 30,6% основних засобів, за якими підприємство почало діяльність у звітному періоді, вибула з різних причин.

Показники ділової активності дають змогу оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свої кошти. До цієї групи відносять показники оборотності, які мають велике значення для оцінки фінансового стану підприємства, оскільки швидкість обороту коштів, тобто швидкість перетворення їх на грошову форму, безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості характеризує розширення чи скорочення комерційного кредиту, наданого підприємством. За звітний рік він зменшився на 1,173 грн., що говорить про скорочення оборотності дебіторської заборгованості, збільшення розміру комерційного кредиту, що надає підприємство своїм контрагентам.

Тривалість оборотності дебіторської заборгованості дає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, взятого дебіторами. На початок року для погашення кредиту дебіторам знадобилося 179 днів, що на 242 доби менше ніж на кінець року.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує, середнє число днів, необхідних для розрахунків з постачальниками і підрядчиками та іншими суб'єктами-кредиторами, які обслуговують поточну діяльність підприємства в частині придбання. Даний показник за звітний період збільшився

на 0,682 грн., що свідчить про зменшення розміру кредиту, що надає підприємство своїм контрагентам.

Тривалість оборотності кредиторської заборгованості дає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, отриманого від постачальників підприємства. Як видно з розрахунків кредитори повертають свої борги на 3935 днів швидше, аніж це було у 2022 році.

Коефіцієнт оборотності активів оцінює ефективність використання товариством всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення. Він показує, скільки разів за звітний період здійснюється повний цикл виробництва та обігу, що дає відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна грошова одиниця активів. За період, що аналізується зазначений показник зменшився на 0,275.

Тривалість оборотності активів характеризує період часу, протягом якого активи перетворюються на реалізовані товари, даний показник збільшився на 180 днів у порівнянні з 2022 роком і склав на кінець періоду 587 днів.

У фінансовому аналізі використовуються різні показники рентабельності. Сукупність показників рентабельності всебічно відбиває ефективність діяльності підприємства.

Коефіцієнт валової рентабельності продажів показує ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення. Протягом року даний показник збільшився на 0,7% у порівнянні з 2022 роком і склав 4,6% на кінець року.

Коефіцієнт операційної рентабельності продажів говорить про те, що рентабельність підприємства після вирахування витрат на виробництво і збут товарів на кінець року склав (-0,7%), що на 2,3% менше ніж у минулому році.

Коефіцієнт чистої рентабельності показує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на її рентабельність. Даний показник протягом року також зменшився, а саме на 2,7%. Як видно з розрахунків, показники рентабельності перебувають на досить низькому рівні.

Таким чином, проведений аналіз фінансових показників за підсумками роботи за 2023 рік свідчить про те, що у звітному році підприємство є не прибутковим, з низьким рівнем рентабельності реалізованої продукції. Показники ліквідності не відповідають нормативним значенням, та при цьому спостерігається динаміка зменшення цих показників. За звітний період підприємство можна вважати, не ліквідним, неплатоспроможним, фінансово нестійким та залежним від зовнішніх кредиторів. Негативним моментом є зменшення показників фінансової стійкості в динаміці.

Отже, на основі аналізу показників фінансового стану діяльності ТОВ «Нерудбудматеріали» у 2023 році фінансовий стан характеризується як нестабільний.

Висновки до розділу 1

Відновлення темпів економічного зростання національної економіки України неможливо без підвищення ефективності використання основних засобів. Від якісного забезпечення основними засобами підприємства залежить технологічний рівень виробництва, продуктивність праці, якість продукції, прибутковість підприємства, у зв'язку з чим зростає роль обліку та контролю операцій з основними засобами підприємства.

Проведено аналіз особливостей вітчизняної та зарубіжної практики ведення обліку основних засобів. Основна увага була приділена дослідженню критеріїв визнання, первісної оцінки, переоцінки, нарахування амортизації основних засобів в Україні та за кордоном. Критерії визнання основних засобів є загалом подібними в більшості країн. Саме тому наведені у національному та міжнародному стандартах поняття основних засобів співпадають за усіма ключовими критеріями їх визнання. До них відносять: матеріально-речова форма; можливість достовірного визначення вартості; ймовірність отримання економічних вигід від використання; тривалий термін експлуатації (понад 1 рік).

Активи, що можуть бути віднесені до основних засобів дуже різноманітні. З метою ведення обліку основних засобів і складання звітності виділяють шість основних ознак, за якими класифікуються основні засоби: по натурально-речовому складу і в залежності від виконуваних функцій; за галузевою належністю; у залежності від характеру участі основних фондів у процесі розширеного відтворення; за характером участі у виробничому процесі, за ступенем використання в діяльності, за наявності прав на об'єкти основних засобів приналежності.

Пропонуємо для використання в практиці підприємств використовувати класифікаційну групу – «за віковою структурою основних засобів», для прийняття рішень щодо їх оновлення та розкриття показників екологічної відповідальності під час формування розділу «Екологічні аспекти» Звіту про управління.

Для обліку найбільше значення має класифікація основних засобів, яка передбачена стандартом 7 «Основні засоби» - по натурально-речовому складу і в залежності від виконуваних функцій, оскільки щодо неї складається звітність про рух основних засобів. Крім того, такі дані необхідні для глибокого аналізу використання основних засобів і пошуку резервів для підвищення фондоддачі.

Відповідно до податкового законодавства основні засоби мають свою класифікацію. Проведено порівняння податкових і бухгалтерських груп основних засобів і інших необоротних активів, а також зазначено в ній мінімально припустимий строк корисного використання об'єктів відповідних груп для цілей нарахування податкової амортизації. У ПКУ, як і в бухгалтерському обліку, строк корисного використання (експлуатації) встановлюється по кожному об'єкту окремо, при зарахуванні об'єкта на баланс підприємства і протягом цього строку нараховується амортизація. Строки оформлюються наказом по підприємству і для цілей оподаткування вони не можуть бути меншими від установлених Кодексом.

Основні засоби серед інших складових ресурсного капіталу мають специфічні ознаки, що розкривають їхню сутність за різними аспектами, дають змогу їх ідентифікувати і відповідно обґрунтувати механізм управління ними.

Зважаючи на загальносвітову концепцію сталого розвитку, формування соціально-орієнтованої економіки, а також цілі підприємства з максимізації результативності своєї діяльності, підприємствам для обґрунтування механізмів управління, слід враховувати значення основних засобів за всіма аспектами, а також їхні класифікаційні групи за різними критеріями: інституціонально-правовий, соціальний, економічний, екологічний, управлінський, обліковий.

За результатами дослідження даних Державної статистики станом на 2024 рік в Україні з'ясовано, що зношеність основних засобів складає 55%. В той же час, спостерігаються різні тенденції для підприємств окремих видів економічної діяльності. Так, зростає зношеність основних засобів сільськогосподарських, торговельних, будівельних, переробних підприємств, а для добувних – знижується. Результатом зростання зносу основних засобів є зниження показника їх придатності.

Для розкриття теми роботи використані практичні дані ТОВ «Нерудбудматеріали». Сферою економічної діяльності Товариства є: добування піску, гравію, глини та каоліну; декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу та крейди.

Результати аналізу фінансових показників діяльності товариства, показали, що фінансовий результат від операційної діяльності скоротився на 2921,0 тис.грн.; обсяг виробництва готової продукції збільшився на 9,8%; виручка від реалізації збільшилася на 4,3%. Одночасно зросли такі показники, як витрати операційної діяльності та собівартість реалізованої продукції. Результативний показник діяльності підприємства представлений чистим збитком у розмірі 3397,0 тис.грн. Фінансовий стан товариства характеризується як нестабільний.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ: ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА

2.1. Організації обліку основних засобів на ТОВ «Нерудбудматеріали»

У сучасних умовах основною метою провадження підприємницької діяльності є підвищення ефективності бізнесу. Досягнення цієї мети пов'язане з наявністю у підприємства добре організованої та ефективної обліково-аналітичної системи [18]. Чітка і прозора побудова організації обліку підвищує його роль як основного засобу контролю за ефективним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємства.

Організація обліку операцій, пов'язаних з основними засобами, є одним із найважливіших напрямів у системі бухгалтерського обліку та має істотний вплив на формування фінансових результатів діяльності.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку на підприємствах та забезпечення фіксування фактів здійснення усіх господарських операцій в первинних документах, регістрах і звітності протягом встановленого терміну несе власник або уповноважений ним орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством. Дотримання законодавства при виконанні господарських операцій несуть її власники.

При організації бухгалтерського обліку вирішуються питання про обліковий апарат, формування облікової політики та форми організації бухгалтерського обліку.

Для підприємств, що функціонують у сучасних умовах господарювання, особливе значення має організація діяльності облікової служби.

На бухгалтерський персонал підприємства покладено виконання організаційно-методичних, контрольних-аналітичних та інформаційних функцій. У товаристві впроваджена лінійна організація бухгалтерської служби, яка передбачає безпосереднє підпорядкування всіх виконавців керівникові –

головному бухгалтеру (рисунок 2.1).

Для упорядкування повноважень, прав та відповідальності на підприємстві створено нормативні документи внутрішнього порядку, які визначають повноваження, взаємовідносини між різними рівнями управління, характером робіт, структурною побудовою та роботою виконавців. До цієї системи входять: положення про бухгалтерську службу підприємства; посадові інструкції. Кожному рівню організації відповідає свій графік робіт. На товаристві створено загальні графіки облікових робіт та індивідуальні графіки робіт виконавців.

Обліком основних засобів займається відділ обліку матеріальних цінностей, в якому працюють за штатним розкладом 3 працівника: ведучий бухгалтер, бухгалтер 1 категорії, бухгалтер 2 категорії. Робітники відділу виконують облікові роботи відповідно до посадової інструкції (додаток Д). Основними завданнями відділу є:

- контроль за збереженням основних засобів та інших необоротних матеріальних активів;
- правильне і своєчасне документальне оформлення та відображення в регістрах обліку надходження, внутрішнього переміщення і вибуття об'єктів основних засобів та інших необоротних матеріальних активів;
- правильне обчислення та відображення в обліку сум зносу (амортизації) основних засобів та інших необоротних матеріальних активів;
- контроль за витратами на ремонт основних засобів, ефективністю використання основних засобів;
- отримання документально обґрунтованих даних про наявність та рух основних засобів за місцями їх експлуатації, а також в розрізі осіб, відповідальних за їх збереження;
- виявлення результатів від реалізації об'єктів основних засобів або іншого їх вибуття.

Підприємство самостійно визначило облікову політику згідно з вимогами Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Облікова політика підприємства затверджена керівництвом в наказі та застосовується таким чином,

щоб фінансові звіти повністю відповідали всім вимогам Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та кожного конкретного положення (стандарту). Використовують насамперед ті підходи та методи обліку, які передбачені НПСБО та найбільш адаптовані до діяльності підприємства. Основні складові облікової політики щодо основних засобів наведено у табл.2.1.

Організація обліку основних засобів займає особливе місце, оскільки:

- від своєчасності та правильності організації їх обліку залежить своєчасне оновлення основних засобів;

- є складною, цілісною системою, яка поєднує документування операцій з руху об'єктів, складання реєстрів аналітичного та синтетичного обліку, а також заповнення форм фінансової звітності.

На організацію обліку основних засобів впливають галузеві особливості товариства. Для здійснення господарської діяльності підприємство ТОВ «Нерудбудматеріали» володіє засобами праці, які використовуються за різними стадіями технологічних процесів: добування піску, глини, каоліну та ін (табл. 2.2).

Попередньою умовою організації обліку основних засобів є:

- визначення їх об'єктом, що належить до основних засобів;
- класифікація основних засобів з метою організації обліку їх зносу (амортизації);
- первісна оцінка основних засобів, що підлягає амортизації.

Об'єкт основних засобів визнається активом, «якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена» [32].

Приналежність певного об'єкту до основних засобів визначається не його фізичною формою, а функціональним призначенням в процесі виробництва (виконання робіт, надання послуг). Основними засобами виступають саме ті матеріальні цінності, що використовуються на підприємстві як засоби праці.

Одиницею обліку виступає об'єкт основних засобів, визначення якого надано в п. 4 НП(С)БО 7. Об'єкт основних засобів – це завершений пристрій із усіма пристосуваннями та приладами до нього; конструктивно відособлений предмет,

призначений для виконання певних самостійних функцій; відособлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристрої, приналежності, керування і єдиний фундамент, внаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплексно певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно[32].

Для визначення напрямків організації обліку основних засобів необхідно досліджувати їх особливості за стадіями життєвого циклу. Більше детальний аналіз обліку основних засобів за такими циклами представлений у таблиці 2.3.

Відповідно до даних представлених у таблиці видно, що життєвий цикл основних засобів складається з надходження, використання, поліпшення та вибуття. Кожна зі стадій має певні особливості організації, які впливають на бухгалтерський облік та господарські операції, що підтверджують факт їх здійснення. Будь-яка господарська операція, яка відображена в обліку має бути підтверджена відповідним первинним документом, які складаються на основі первинних документів що підтверджують факт надходження об'єктів на підприємство, такі як: рахунок фактура, видаткова накладна, договір про надання послуг транспортування, устаткування.

Таблиця 2.3

Організація обліку основних засобів за життєвими циклами

Стадія	Особливості обліку		Первинний документ
Надходження (визначення первісної вартості)	Придбання за кошти	ПВ	Акт введення в експлуатацію об'єктів основних засобів;
	Самостійне виготовлення	ПВ (ФВ)	
	Внесок до СК	СВ*	
	Безоплатне отримання	СВ	
	Обмін (подібний)	ЗВ/СВ	
	Обмін (неподібний)	СВ±ГК	
Продуктивне використання та нарахування амортизації	Нарахування (системний розподіл вартості пропорційно періоду корисного використання) за одним із методів: - прямолінійний; - зменшення ЗВ; - прискореного зменшення ЗВ; - кумулятивний; - виробничий.		Додаток до Акту №__ на внутрішнє переміщення об'єктів основних засобів – засвідчує факт зміни місцезнаходження об'єкта та відповідальної особи; ф. № ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів» - накопичує всю інформацію про рух об'єктів; ф. № ОЗ-7 «Опис інвентарних карток по

<i>Стадія</i>	<i>Особливості обліку</i>	<i>Первинний документ</i>
		обліку основних засобів»; ф. № ОЗ-9 «Інвентарний опис засобів»
<i>Відтворення основних засобів (відновлення та поліпшення якісних характеристик)</i>	Поліпшення якісних характеристик відбувається у вигляді ремонту, який може бути: поточним, середній чи капітальним. Будь-який із них призводить до збільшення майбутніх економічних вигід	ф. № ОЗ-2 «Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів»
<i>Вибуття</i>	Шляхи вибуття: продаж; ліквідація через невідповідність визнання активом; безоплатна передача іншому підприємству; списання через виявлену нестачу. У бухгалтерському обліку відображається за: СВ, ЗВ, або ЛВ.	ф. № ОЗ-3 «Акт списання основних засобів»; ф. № ОЗ-4 «Акт списання автотранспортних засобів»

Примітка: ПВ – первісна вартість; ФВ – фактична вартість; СВ – справедлива вартість; ЗВ – залишкова вартість; ЛВ – ліквідаційна вартість; КГ- грошові кошти; *-погоджена засновниками

Джерело: складено автором на основі [55]

У товаристві розроблено чітку модель документообігу, яка в повній мірі відображає рух основних засобів, починаючи від їх надходження на підприємство та закінчуючи вибуттям. Це дозволяє відображати вплив усіх господарських операцій, пов'язаних із рухом основних засобів, на фінансову звітність, на показники прибутковості та рентабельності.

Законодавство не містить вичерпного переліку первинних документів, які використовуються у бухгалтерському обліку. Водночас документування господарських операцій може здійснюватися і з використанням самостійно створених форм, які повинні містити обов'язкові реквізити. У такому разі їх перелік слід навести в додатку до наказу про облікову політику. За основу формування первинних документів з обліку основних засобів необхідно взяти Наказ Мінфіну від 13.09.2016 № 818 «Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання» [43].

Вищенаведені первинні документів для обліку основних засобів можуть використовувати і звичайні підприємства, а не тільки державного сектору. Вони

для них є альтернативою до документів з наказу Мінстату № 352 від 29.12.95 р., зокрема: Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів (ф. № ОЗ-1); Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів (ф. № ОЗ-2); Акт списання основних засобів (ф. ОЗ-3); Акт списання автотранспортних засобів (ф. ОЗ-4); Інвентарна картка обліку основних засобів (ф. ОЗ-6)(Додаток Ж).

Створення форм документів, формування різноманітних первинних, проміжних і узагальнюючих даних, складання звітності пов'язані з великою кількістю операцій, у здійсненні яких бере участь значна кількість виконавців. У таких умовах необхідно певним чином систематизувати їх дії, а також процедури руху облікової інформації. З метою раціональної організації документообороту наказом керівника товариства встановлено графік документообігу у вигляді таблиці (додаток З).

Для ведення бухгалтерського обліку у ТОВ «Нерудбудматеріали» використовують програмний продукт «BAS Бухгалтерія». Для ведення обліку операцій з основними засобами у програмному продукті передбачено спеціалізований функціональний розділ «ОЗ і НМА», структура якого схематично представлена у додатку К. Цей розділ охоплює комплекс підрозділів, що забезпечують повний цикл обліку основних засобів – від надходження до списання та амортизації.

Зокрема, у межах програмного забезпечення BAS для обліку операцій з основними засобами передбачено такі підрозділи:

- Надходження основних засобів, яке включає: реєстрацію надходження устаткування; облік додаткових витрат, пов'язаних із придбанням; оформлення передачі устаткування в монтаж; облік надходження об'єктів будівництва; введення об'єктів в експлуатацію.

- Облік основних засобів охоплює: операції переміщення ОЗ; модернізацію та ремонт; проведення інвентаризації; здійснення переоцінки; реалізацію індексації балансової вартості.

- Вибуття основних засобів реалізується через: процедуру списання; підготовку до передачі; фактичну передачу основних засобів.

- Амортизація основних засобів включає: нарахування амортизації; встановлення параметрів її розрахунку.

- Звітність, яка представлена зокрема: відомістю нарахування амортизації; інвентарною книгою обліку ОЗ. Як приклад, процес реєстрації надходження об'єктів капітального будівництва реалізується за допомогою документа «Надходження товарів і послуг (об'єкти будівництва)». У відповідному полі «Вид операції» обирається значення «Об'єкти будівництва». Далі користувач заповнює наступні закладки: «Об'єкти будівництва» – зазначаються назва об'єкта, вартість, ставка податку на додану вартість (ПДВ), рахунок обліку витрат на будівництво та відповідна стаття витрат; «Рахунки обліку розрахунків»; «Додатково». Бухгалтерське відображення цієї операції автоматично формує відповідні записи на рахунках бухгалтерського обліку, що здійснюється на підставі введеного документа «Надходження товарів і послуг (об'єкти будівництва)». Документ «Модернізація і ремонт ОЗ» у програмному продукті BAS Бухгалтерія призначений для відображення в системі бухгалтерського та податкового обліку операцій, пов'язаних із поліпшенням основних засобів. До таких операцій належать модернізація, реконструкція, капітальний та поточний ремонт.

У заголовній частині документа зазначаються ключові параметри операції: об'єкт будівництва, з якого здійснюється списання витрат, рахунок обліку витрат, а також сума поліпшення. Ці дані забезпечують належну ідентифікацію джерел фінансування й напрямів використання коштів, пов'язаних з удосконаленням об'єкта. Розрахунок суми витрат на поліпшення може бути виконано автоматично: при натисканні на функціональну кнопку «Розрахувати суми», значення заповнюється на підставі актуальної облікової інформації на момент формування документа. У разі потреби, користувач має можливість внести коригування вручну, що забезпечує гнучкість і точність відображення господарських операцій відповідно до реального стану активів підприємства.

Таким чином автоматизація обліку основних засобів за допомогою програмного забезпечення BAS Бухгалтерія є ефективним інструментом забезпечення точності, оперативності та прозорості облікових процедур на підприємстві. Програмний продукт BAS надає широкі функціональні можливості для ведення повного циклу обліку основних засобів: від моменту їх надходження до списання з балансу, включаючи амортизацію, переоцінку, модернізацію та інвентаризацію.

Водночас було виявлено окремі проблемні аспекти, зокрема:

- обмежена інтеграція облікових процедур з модулями управлінського аналізу та внутрішнього аудиту;
- недостатня адаптація інтерфейсу для візуалізації ключових показників стану основних засобів у режимі реального часу;
- відсутність автоматизованих рекомендацій або підказок щодо прийняття облікових рішень на основі змін у законодавстві чи обліковій політиці підприємства.

Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення функціоналу програмного забезпечення для підвищення ефективності облікового процесу та підтримки управлінських рішень.

2.2. Організація оцінки основних засобів за життєвими циклами

Бухгалтерський облік як інформаційна система забезпечує прийняття управлінських рішень. Проте, різні групи користувачів бухгалтерської інформації мають різні інтереси, а тому саме від інформації бухгалтерського обліку частково залежать наслідки прийнятого рішення.

Складність роботи бухгалтера полягає у тому, що при наявності альтернативи у виборі тих чи інших варіантів обліку певного об'єкта, він змушений самотійно, на власний розсуд обирати конкретну методику обліку.

Основні засоби займають у структурі активів підприємств найбільшу питому вагу, тому їх вартість найбільшою мірою впливає на показники

діяльності підприємства. Одним із складних і трудомістких для виконання вимог НП(С)БО 7 «Основні засоби» є розділ, де викладено порядок проведення оцінки та переоцінки основних засобів. Адже ці об'єкти бухгалтерського обліку використовуються в господарській діяльності підприємств тривалий час і на їхню оцінку впливають багато факторів, такі як інфляція, знос (фізичний і моральний) і т.д. Тому проблема оцінки основних засобів – одна з основних у бухгалтерському обліку, а принцип єдності і реальності оцінки основних засобів – визначальний фактор у організації бухгалтерського обліку підприємства [4].

У процесі господарської діяльності можуть використовуватися два підходи до оцінки майна: за собівартістю (придбання чи виробництва) і за поточними витратами. Кожна з цих методик має свої переваги і недоліки.

У ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» визначено, що в основі облікової політики лежить принцип оцінки за собівартістю. Принцип історичної собівартості, покладений в основу бухгалтерського обліку, передбачає пріоритетною оцінку активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво і придбання.

Від оцінки об'єктів за собівартістю можна відмовлятися в період гіперінфляції, коли виникає необхідність переоцінки всіх активів, що підтверджено у НП(С)БО 7 «Основні засоби». Обидва принципи оцінки мають недоліки і переваги. Оцінка активів за собівартістю дозволяє при незначному рівні інфляції більш-менш точно визначати як фінансовий стан підприємства, так і рівень його прибутковості. Однак, якщо розглядати незмінність оцінки протягом тривалого часу, то навіть незначна інфляція може суттєво впливати на обґрунтованість визначення майнового стану підприємства.

Отже, від вибору того чи іншого варіанта оцінки основних засобів залежать і вартість майна, і фінансовий результат діяльності підприємства.

Облік основних засобів здійснюється в натуральних і вартісних показниках. При оцінюванні основних засобів у натуральній формі встановлюється кількість машин, їхня продуктивність, потужність, розмір виробничих площ. Кожний об'єкт основних засобів обчислюється в натуральних

одиницях, які характеризують певні його параметри. Ці дані використовуються для розрахунку виробничих потужностей підприємств і галузей економіки, визначення речового складу основних засобів, встановлення шляхів більш раціонального їх використання, складання балансу обладнання, визначення технічного стану основних засобів.

Вартісні показники основних засобів дають змогу визначити загальну суму, знос, нарахувати амортизацію, розрахувати собівартість продукції, рентабельність підприємства. Залежно від характеру, стану основних засобів, часу оцінювання розрізняють такі види достовірності оцінки їх вартості (рис.2.2.).

Рис.2.2. Оцінка основних засобів у бухгалтерському обліку

Джерело: складено автором на основі [32]

Відповідно до НПСБО 7 «Основні засоби», підприємства мають можливість здійснювати оцінку вартості своїх основних засобів, використовуючи два ключові методи: за первісною (історичною) собівартістю або за справедливою вартістю. У загальному підході виділяють кілька різновидів оцінки, серед яких – первісна, історична, справедлива, залишкова, переоцінена, ліквідаційна вартість, а також амортизована вартість.

Якщо розглядати життєвий цикл об'єкта основних засобів, який включає надходження, експлуатацію, вибуття і відображення на дату балансу, то на кожному з цих етапів можуть застосовуватись різні типи оцінки (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

**Використання видів оцінки основних засобів відповідно
їх життєвому циклу**

Життєві цикли основних засобів	Первісна вартість		Залишкова вартість	
	Фактична собівартість	Справедлива вартість	переоцінена	непереоцінена
			Справедлива вартість	Первісна вартість за мінусом зносу
Надходження	X	X		
Використання			X	X
Вибуття				X
На дату балансу		X	X	X

Джерело: складено автором на основі

Згідно з положеннями НПСБО 7, первісна (історична) собівартість є базовою категорією оцінки необоротних активів, яка формується на основі фактично витрачених грошових коштів, їх еквівалентів або справедливої вартості переданих активів при придбанні або створенні відповідного об'єкта. Спосіб оцінки за історичною собівартістю може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економічної діяльності суб'єкта господарювання та макроекономічних показників держави.

На момент зарахування об'єкта до складу основних засобів він оцінюється за первісною вартістю, яка включає не лише ціну придбання, а й витрати на будівельно-монтажні роботи, реєстраційні збори, ввізне мито, непрямі податки, страхування, транспортування, монтаж, встановлення та пусконаладжувальні

роботи. Ці витрати є необхідними для приведення об'єкта до стану, придатного до експлуатації за призначенням.

Щодо справедливої вартості, відповідно до національних стандартів, вона визначається як сума, за якою актив може бути обмінаний або зобов'язання погашене у результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Застосування оцінки основних засобів за справедливою вартістю сприяє більш точному відображенню економічного стану підприємства. Оцінка активів за справедливою вартістю має низку переваг, зокрема:

- забезпечує більш обґрунтовану базу для прогнозування майбутніх грошових потоків, що є важливим для інвесторів і кредиторів;
- створює кращі умови для порівняльного аналізу активів у динаміці;
- підвищує ефективність фінансового менеджменту, орієнтованого на реальну економічну цінність активів і зобов'язань.

2.3.Методика обліку основних засобів

Головною метою управління основними засобами (основним капіталом) є забезпечення їх кількісних, вартісних і структурних параметрів в обсягах, достатніх для нормального функціонування, розвитку і підвищення конкурентоспроможності підприємства, а також забезпечення їх ефективного використання для максимізації фінансово-економічних показників та стійкості фінансово-майнового стану підприємства.

Управління основними засобами передбачає наступне: «забезпечення вчасного оновлення та модернізації основних засобів в процесі їх використання; визначення розміру потреб в прирості основних засобів; забезпечення підвищення ефективності використання основних засобів; визначення форм задоволення потреб в прирості основних засобів; формування оптимальної структури джерел фінансування основних засобів» [14].

Для обліку найбільше значення має класифікація основних засобів, яка передбачена стандартом 7 «Основні засоби». Основні засоби поділяються на групи і підгрупи наведені у додатку Л.

Відображення всіх операцій пов'язаних із життєвим циклом основних засобів, відбувається на рахунку 10 «Основні засоби» у розрізі їх видів, де надходження основних засобів відображається за дебетом 10-го рахунку, а списання - за кредитом.

Фінансовий облік передбачає ведення обліку основних засобів на синтетичному та аналітичному рівнях. За допомогою синтетичного обліку неможливо контролювати наявність та рух кожного виду об'єктів основних засобів. Для отримання детальної інформації, необхідної для ефективного використання основних засобів за їх окремими видами і процесами, організується аналітичний облік (рис.2.3).

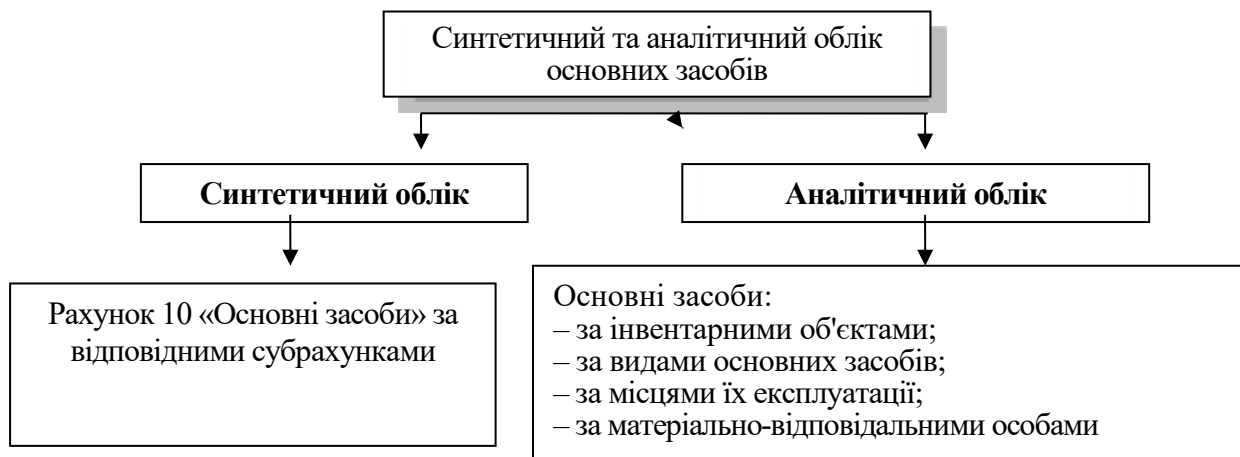

Рис.2.3. Побудова синтетичного та аналітичного обліку основних засобів

Джерело: складено автором на основі [33, с. 64]

Аналітичний облік основних засобів ведеться за об'єктами основних засобів. Якщо об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то в бухгалтерському обліку кожна з цих частин може визнаватись як окремий об'єкт основних засобів. Послідовність встановлення одиниці обліку основних засобів наведена рис.2.4. Облік ведеться також за видами основних засобів, місцями їх експлуатації,

матеріально-відповідальними особами. Для вирішення цього завдання в умовах використання автоматизованої форми обліку пропонуємо використовувати аналітику на прикладі субрахунку 105 «Транспортні засоби» (додаток М).

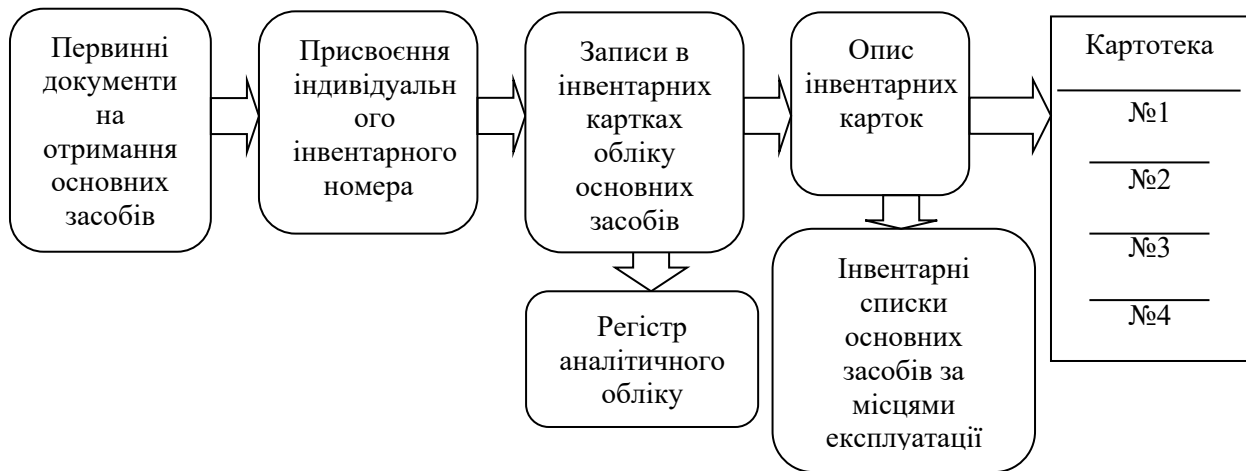

Рис.2.4. Схема встановлення одиниці обліку основних засобів

Джерело: складено автором на основі [35]

Надалі формування ефективної системи бухгалтерського обліку, зорієнтованої на забезпечення достовірною і повною інформацією керівництва підприємства та інвесторів, потребує методики та організації обліку з урахуванням концепції життєвого циклу реальних інвестицій в основні засоби.

Основні засоби можуть надходити на підприємство різними шляхами, які можна умовно поділити на дві частини: надходження, пов'язане з витрачанням як грошових, так і матеріальних ресурсів підприємства, та надходження, що не супроводжується витратами (додаток Н).

До першої групи належать операції з:

- придбання за грошові кошти готових основних засобів, виготовлення основних засобів власними силами;
- обмін різноманітних активів підприємства на основні засоби (подібний та неподібний).

До другої групи належить надходження основних засобів:

- у результаті погашення заборгованості учасниками по внесках до зареєстрованого (пайового) капіталу;

- безоплатне отримання основних засобів (у тому числі отримання як цільове фінансування).

Також до цієї групи належать операції, що відображають результат переоцінки (дооцінки) об'єктів основних засобів.

Шляхами надходження основних засобів на підприємство також є:

- переведення з оборотних активів;
- виявлення активів у результаті інвентаризації;
- переведення зі складу об'єктів, урахованих поза балансом.

З метою організації аналітичного та синтетичного обліку надходження основних засобів необхідно використовувати Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій [33], якою передбачено використання субрахунків 151-153 рахунку 15 «Капітальні інвестиції» для відображення обліку витрат на придбання або створення матеріальних необоротних активів. За дебетом указаних субрахунків цього рахунку відображається збільшення зазначених витрат на придбання або створення основних засобів, за кредитом – їх зменшення (зокрема, у результаті введення в дію, прийняття в експлуатацію придбаних або створених об'єктів основних засобів).

Таким чином, правильним є оприбуткування основних засобів, надходження яких на підприємство не супроводжується витрачанням грошових коштів або матеріальних цінностей чи інших ресурсів, без використання субрахунків рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Така ситуація виправдана насамперед тим, що, наприклад, по основних засобах, безоплатно отриманих, підприємство повинне визнавати дохід у сумі нарахованої амортизації.

Більшість основних засобів надходять на підприємство внаслідок здійснення капітальних інвестицій. Собівартість об'єкту основних засобів складається з ціни придбання, включаючи мито та податки на придбання, що не відшкодовуються; витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів; інші витрати безпосередньо пов'язані з доведення основних засобів до

стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою. Окрім перелічених, до первісної вартості можуть потрапити ще два види затрат: фінансові витрати та резерв на відновлення землі. Розглянемо на прикладах облік надходження основних засобів (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5.

Облік надходження основних засобів

Зміст господарської операції	Бухгалтерський запис	
	Дт	Кт
1. Придбання за плату		
1. Оприбуткування об'єкта ОЗ	15	631
2. Відображення податкового кредиту з ПДВ	641	631
3. Відображення послуг з монтажу	15	685
4. Введено об'єкт ОЗ в експлуатацію	10,11	15
2. Отримання безкоштовно		
1. На суму справедливої вартості збільшено додатковий капітал	10 (або 15)	424
2. Відображено витрати з доставки	15	631
3. Введено об'єкт ОЗ в експлуатацію	10,11	15
4. Нараховано амортизацію	23,91,92, 93, 94	13
5. На суму пропорційну амортизації визнано дохід від безоплатного отримання	424	745
3. Внесок до статутного капіталу		
1. Отримано ОЗ як внесок до статутного капіталу	15	46
2. Зареєстровано внесок в статутний капітал	46	401
3. Введено об'єкт ОЗ в експлуатацію	10, 11	15
4. Отримання в обмін на подібний об'єкт		
1. Передано об'єкт ОЗ та списано його залишкову вартість (в сумі не більше справедливої вартості)	377	10, 11
2. Списано суму зносу об'єкта ОЗ, який передається	13	10, 11
3. Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ виходячи з договірної вартості	377	641
4. Донараховано податкові зобов'язання з ПДВ – якщо мінімальна база з п. 188.1 ПКУ перевищує договірну	949	641
5. Списано на витрати суму перевищення залишкової вартості об'єкта ОЗ над його справедливою вартістю	977	10, 11
6. Оприбутковано отриманий об'єкт ОЗ за сумою справедливої вартості переданого	15	631
7. Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631
8. Відображено залік зобов'язань	631	377
9. Введено об'єкт ОЗ в експлуатацію	10, 11	15

Джерело: складено на основі [4, 39]

Оприбуткування основних засобів здійснюється за первісною вартістю. Склад первісної вартості залежить від способу одержання (додаток П).

Після введення в експлуатацію об'єкта основних засобів за однією із згаданих вартостей, підприємство щороку має нараховувати амортизацію враховуючи строк його експлуатації. Вибір методу нарахування амортизації у розрізі видів основних засобів визначено у обліковій політиці підприємства (прямолінійний та виробничий).

Для нарахування амортизації необхідно визначити наступні показники:

1. Вартість, яка амортизується (*AB*)- це первісна (переоцінена) вартість за мінусом ліквідаційної вартості (*ПВ – ЛВ*) [32].

2. Ліквідаційна вартість (*ЛВ*)– сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією) [32].

3. Строк корисного використання (*СКВ*) – встановлює комісія по підприємству. Підприємство може виходити з податкових строків, прописаних у ПКУ.

Амортизація у бухгалтерському обліку нараховується протягом строку корисного використання, який закріплюють в розпорядчому акті.

Початок амортизації об'єктів відбувається з місяця, що настає після введення їх в експлуатацію, а припиняється з місяця, наступного за місяцем їх вибуття.

Амортизацію можна призупиняти в бухгалтерському обліку на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації об'єкта основних засобів. У податковому обліку призупинення амортизації можливе лише на період консервації [39].

Виробничий процес потребує постійного оновлення основних засобів, який характеризується процесом їх відтворення. Відновлювальний підхід полягає в тому, що під час виробничої діяльності підприємства відбувається залучення, перетворення і відтворення основних засобів. В ході експлуатації

основних засобів може змінюватися їх структура, тому виникає необхідність постійного оновлення або модернізації. У всіх випадках відтворення основних засобів розглядається окремо, як процес, система або ж безперервне поновлення.

«Відтворення основних засобів – це система відновлювальних процесів на підприємстві, яка полягає в постійній та безперервній заміні, реконструкції або модернізації основних засобів» [48].

Найчастіше в економічній літературі відокремлюють два основні відтворення [16], а саме просте й розширене. Просте відтворення передбачає проведення ремонтних робіт основних засобів та заміну зношених. Просте відтворення основних засобів здійснюється в тому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність. Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Отже, до основних форм простого відтворення основних засобів віднесено:

1) ремонт – це комплекс операцій з відновлення справності основного засобу або його складових частин;

2) модернізація – впровадження досягнень науково-технічного прогресу, інноваційних технологій, за допомогою чого відбувається вдосконалення конструкцій використовуваних основних засобів з метою збільшення їх продуктивності;

3) реконструкція – переобладнання виробничого процесу згідно з єдиним проектом шляхом будівництва нових та розширення діючих об'єктів допоміжного виробництва, проте вона включає будь-які зміни в основному виробництві;

4) модифікація – створення підвидів однієї моделі, які відрізняються суттєвими деталями основного озброєння [16].

Напрями відтворення основних засобів суб'єктами господарювання можуть наведені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Напрями відтворення основних засобів

<i>Напря́м</i>	<i>Характеристика</i>
1. Реконструкція діючих підприємств	Повна або часткова перебудова й переобладнання виробництва для випуску нових засобів виробництва і предметів споживання
2. Технічне переобладнання виробництва	Підвищення технічного рівня через запровадження нової високопродуктивної техніки
3. Будівництво нових підприємств і виробничих об'єктів	Формування нових виробництв та розширення випуску конкурентоспроможної продукції
4. Розширення існуючих основних і допоміжних цехів та підприємств	Спорудження другої і наступної черг, введення в дію додаткових потужностей
5. Збільшення тривалості роботи машин та обладнання	Ліквідація незадіяного обладнання та скорочення строків ремонту обладнання
6. Покращення організації та управління виробництвом	Впровадження наукової організації праці та виробництва, покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами та вдосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки
7. Вдосконалення існуючої системи управління працівниками	Постійний пошук менеджером нових способів стимулювання й заохочення працівників, що є користувачами основних засобів, призведе до більш ефективного їх використання та підвищить продуктивність праці на підприємстві.

Джерело: [16]

Напрями відтворення основних засобів показують яким чином можна підвищити ефективність їх експлуатації та досягти бажаних обсягів випуску продукції.

В сучасних умовах, які склалися на вітчизняних підприємствах, важливим є вміння обрати правильний підхід до процесу відтворення, оскільки основні засоби, які знаходяться на балансі підприємства, потребують максимально ефективного використання. Тому, необхідно вдосконалювати існуючу систему управління працівниками.

Адже, максимальну потужність від роботи з основними засобами можна отримати за допомогою раціонального користування ними. Для цього, менеджери підприємства повинні правильно розподілити процеси між своїми

працівниками, а також заохотити їх до злагодженої роботи за допомогою певних стимулів.

Крім того, менеджери повинні постійно проводити моніторинг стану кон'юнктури ринку, що допоможе сформувавши правильні прогнози щодо майбутніх обсягів випуску продукції і розподілити навантаження на обладнання таким чином, щоб отримати максимально ефективний результат.

Рішення про характер і ознаки здійснюваних підприємством робіт приймається керівником підприємства з урахуванням результатів аналізу існуючої ситуації та суттєвості таких витрат. Особливості відображення в обліку витрат на ремонти та поліпшення наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Особливості обліку витрат на ремонти та поліпшення

<i>Ремонти</i>	<i>Поліпшення</i>
Підтримання об'єкта в робочому стані, або відновлення робочого стану та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат	Модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта ОЗ
Відображення у витратах: <i>Дт 23, 91, 92, 93, 94</i> <i>Кт 685, 631, 20, 66, 65 тощо</i>	Збільшення первісної вартості об'єкта ОЗ, який поліпшується: <i>Дт 15 Кт</i> <i>Кт 685, 631, 20, 66, 65 тощо</i> <i>Дт 10, 11 Кт 15</i>

Джерело: складено на основі [4]

Витрати на ремонт основних засобів займають значну частину у собівартості продукції, тому власники підприємств зацікавлені у якісному обліку та контролі цих витрат. Однак наявний План рахунків не передбачає окремого рахунку для обліку таких витрат, що ускладнює можливість накопичення інформації про витрати на ремонт і розподіл їх за відповідними періодами [38].

Введення додаткового облікового реєстру дозволило б підприємству контролювати витрати на ремонт за окремими об'єктами, мати інформацію про незавершені ремонти, що є важливим для управління активами підприємства.

Останньою стадією життєвого циклу об'єкта основних засобів є його вибуття. Як зазначалося у таблиці 2.3, існують різні способи та причини списання об'єктів основних засобів з балансу підприємства.

У додатку II представлено три основні групи вибуття основних засобів та можливі причини їх виникнення.

При організації бухгалтерського обліку операцій щодо вибуття основних засобів необхідно вирішити наступні питання: визначення переліку документів, які є необхідними при оформленні операцій з вибуття основних засобів за кожною причиною (безоплатна передача, продаж, ліквідація чи інше); забезпечення точного виконання інструкцій щодо порядку списання непридатних основних засобів; встановлення графіка документообігу і порядку синтетичного та аналітичного обліку вибуття основних засобів. Юридичною підставою для вибуття основних засобів є розпорядження керівництва підприємства і висновок постійно діючої комісії спеціалістів про доцільність ліквідації як морально застарілого обладнання та те, що не підлягає ремонту або у зв'язку з впровадженням нової техніки [34].

Вибуття основних засобів з підприємства оформляється актом на списання основних засобів (ф. № ОЗ-3), у якому вказується причина вибуття, первісна вартість об'єкта, що вибуває, сума нарахованого зносу, залишкова вартість, витрати, пов'язані з вибуттям (реалізацією, ліквідацією), а також сума одержаного доходу. На підставі оформлених актів роблять відповідні записи в бухгалтерському обліку. При формуванні бухгалтерських записів необхідно враховувати, що така операція впливає на фінансові результати діяльності підприємства внаслідок вирахування доходу від вибуття основних засобів їх залишкової вартості та непрямих витрат, які пов'язані з вибуттям такого активу. У бухгалтерському обліку отримані доходи від вибуття об'єктів відображаються на рахунку 742 «Доходи від реалізації необоротних активів», тоді як витрати відображаються на рахунку 972 «Собівартість реалізованих необоротних активів».

Основні засоби можуть бути продані на будь-якому етапі експлуатації, незалежно від відсотка зносу. Принциповим моментом при продажу повністю зношених основних засобів є укладання договору купівлі-продажу, вартість якого повинна бути визначена для цілей оподаткування з урахуванням звичайних цін [45]. Найпоширенішою формою вибуття основних засобів з підприємств є їх реалізація за грошові кошти. Облікові особливості для основних засобів, які підприємство утримує для продажу, встановлено НП(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність». Бухгалтерський облік вибуття ОЗ наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Облік вибуття основних засобів

Зміст господарської операції	Бухгалтерський запис	
	Дт	Кт
1.Відображення ліквідації основних засобів		
1.Списано залишкову вартість об'єкта ОЗ, що ліквідується	976	10, 11
2.Списано суму зносу об'єкта ОЗ, що ліквідується	13	10, 11
3.Відображено витрати на демонтаж об'єкта ОЗ, що ліквідується	976	685, 631, 66, 65
2.Відображення оприбуткування запасів, отриманих від демонтажу		
1.Оприбутковано запаси від демонтажу об'єкта ОЗ	20	746
2.Переведено основний засіб до складу утримуваних для продажу	286	10
3.Списано суму зносу	131	10
4.Отримано передоплату за ОЗ	311	680
5.Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	643	641
6.Передано ОЗ покупцю	68	712
7.Списано залишкову вартість	943	286
8.Закрито розрахунки з ПДВ	712	643

Джерело: складено на основі [4]

Отже, досліджена нами методика обліку основних засобів за стадіями їх життєвого циклу на підприємстві свідчить, що будь-які господарські операції мають бути документально підтверджені та відображені на рахунках бухгалтерського обліку.

2.4. Порядок відображення стану основних засобів у фінансовій звітності

Основним джерелом інформаційного забезпечення з метою управління є дані бухгалтерського обліку, які систематизуються у звітність.

Звітність – це система підсумкових та взаємопов'язаних даних (показників) у виглядів звітів, складених за спеціально затвердженою формою, що характеризують результати та умови діяльності підприємства за визначений проміжок часу.

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» фінансова звітність це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [40].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», готуючи фінансову звітність, необхідно дотримуватись таких якісних характеристик: зрозумілість; доречність; надійність.

Обов'язковою умовою перед складанням річної фінансової звітності є проведення інвентаризації основних засобів. Інвентаризацію проводять з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку.

Інвентаризують основні засоби інвентаризаційні комісії, які створює керівник своїм розпорядчим документом - наказом. Саме він обирає тих працівників, які будуть інвентаризувати активи. Членів комісії обирають із досвідчених працівників, які знають об'єкт інвентаризації, ціни та первинний облік (інженери, технологи, механіки, виконавці робіт, товарознавці, економісти, бухгалтери).

Строк для проведення інвентаризації – 3 місяці до дати річного балансу, визначений Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань.

Відповідно до Положення, інвентаризація основних засобів перед складанням річної фінансової звітності може бути проведена у спеціальні строки (табл.2.9).

**Річна інвентаризація основних засобів: спеціальні строки,
періодичність та обсяги**

Стаття балансу	Період/періодичність/обсяг інвентаризації
1	2
1. Необоротні активи (крім незавершених капітальних інвестицій, об'єктів основних засобів, які на момент інвентаризації будуть поза підприємством, зокрема, автомобілів, морських і річкових суден, які вирушають у тривалі рейси тощо)	Щороку протягом <i>трьох місяців до дати балансу</i> . Інвентаризація земельних ділянок, будівель, споруд та іншої нерухомості може проводитися <i>один раз на три роки</i>
2. Об'єкти основних засобів, зокрема, автомобілі, морські та річкові судна, які вирушають у тривалі рейси, інші матеріальні цінності, які на дату інвентаризації перебуватимуть поза підприємством	<i>До моменту вибуття з підприємства</i>
3. Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	За рішенням керівника інвентаризувати такі активи можна в обсязі не менше ніж 30% усіх об'єктів з обов'язковим охопленням усіх інструментів, приладів, інвентарю (меблів) <i>раз на 3 роки</i>

Джерело: сформовано на основі [34]

До початку інвентаризації основних засобів перевіряються:

- наявність і стан технічних паспортів та іншої технічної документації на основні засоби;
- наявність документів на основні засоби, що здані чи прийняті підприємством в оренду, на зберігання, у тимчасове користування.

При виявленні розбіжностей і неточностей у бухгалтерському обліку або технічній документації вносяться відповідні виправлення й уточнення.

Інвентаризаційний опис складається за об'єктами основних засобів чи групами та окремо за кожною матеріально-відповідальною особою.

Узагальнюючим документом проведеної інвентаризації є Акт інвентаризації, на підставі якого бухгалтерія вносить останні корективи перед складанням річного звіту стосовно наявності основних засобів станом на 01 січня звітного року

Інформація про фактичну наявність основних засобів на підприємстві формується на дату складання балансу у відомості «Зведення залишків по основним засобам». Невідповідність даних бухгалтерського обліку фактичній наявності основних засобів повинно бути відображено у вигляді відповідних бухгалтерських записів.

Інформація про основні засоби, відображена в облікових регістрах та Головній книзі в кінці звітного періоду узагальнюючим підсумком переноситься до форм річної фінансової звітності. Перед складанням звітності формується оборотно-сальдова відомість за балансовими рахунками.

На дату складання звітності основні засоби знаходять відображення у ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додаток В) та у ф.5 «Примітки до річної фінансової звітності».

В підсумок Балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первинною (переоціненою) вартістю основних засобів та сумою їх зносу на дату Балансу (табл.2.9).

Таблиця 2.9.

Відображення даних про основні засоби у фінансовій звітності

Шифр та назва рахунку	Ф.№1 «Звіт про фінансовий стан»		ф.№5 «Примітки до річної фінансової звітності»	
	Номер рядку	Сума, т.грн	Номер рядку	Сума, т.грн
10»Основні засоби»				
- залишкова вартість	1010	9564,0	100-180, 260-268	9564,0
- первісна вартість	1011	12307,0		12307,0
131 «Знос основних засобів»	1012	2743,0	100-181 (графи 4,7,9,10,13,15 17,18), 268	2743,0

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Нерудбудматеріали»

У статті балансу «Основні засоби» приводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів та орендованих цілісних майнових комплексів, віднесених до складу основних засобів згідно НП(С)БО 7

«Основні засоби». За статтею приводиться окремо первинна (переоцінена вартість), сума зносу основних засобів та їх залишкова вартість.

Міністерством фінансів України оприлюднено проєкт наказу «Про затвердження Змін до типової форми фінансової звітності № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» [27]. Згідно з Пояснювальною запискою проєктом наказу передбачається забезпечити приведення норм типової форми фінансової звітності № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» у відповідність до вимог національного законодавства в частині відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності втрат від шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії російської федерації, а також господарських операцій, пов'язаних з операційною орендою, основними засобами, біологічними активами і запасами (таблиця 2.10).

Зміни покликані привести форму № 5 у відповідність до чинного законодавства та до проєкту оновленого Плану рахунків.

Потребує доповнення робочий план рахунків підприємств, відповідно до передбачених змін:

1. У Плані рахунків:

- для обліку і узагальнення інформації про активи, які внаслідок збройної агресії рф пошкоджені, знищені, викрадені або над якими втрачено контроль, підприємства самостійно можуть вводити нові рахунки третього порядку до субрахунків (рахунків другого порядку) синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) відповідних активів, нарахованого зносу (амортизації) на такі активи, розрахунків із завданих збитків і втрат, до прийняття рішення щодо списання такого активу у встановленому законодавством порядку;

- у «Позабалансових рахунках» вводиться рахунок 073 «Невідшкодовані втрати від шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації».

2. У НП(С)БО 7, пп. 37.6 пункту 37 буде викладено у такій редакції:

Таблиця 2.10

**Зміни щодо відображення основних засобів у ф.5, відповідно до проекту
наказу МФУ «Про затвердження Змін до типової форми фінансової звітності
№ 5 «Примітки до річної фінансової звітності»**

Зміст положення (норми) змін до акта законодавства	
Примітки до річної фінансової звітності	
(наказ Міністерства фінансів України від 29.11.2000 № 302	
розділ II. Основні засоби	
З рядка 260 графа 14	
• вартість основних засобів, щодо яких існують передбачені чинним законодавством обмеження права власності _____	(261)
• вартість оформлених у заставу основних засобів _____	(262)
• вартість основних засобів, що тимчасово не використовуються (консервація, реконструкція тощо) _____	(263)
<i>вартість основних засобів щодо яких переглянуто строк корисного використання та ліквідаційну вартість з метою їх подальшого використання (експлуатації) _____</i>	(264)
• основні засоби орендованих єдиних (цілісних) майнових комплексів _____	(2641)
• <i>вартість основних засобів, пошкоджених, знищених, викрадених, над якими втрачено контроль унаслідок збройної агресії Російської Федерації, на дату визнання такої події підприємством (2642) _____</i>	
З рядка 260 графа 8	
вартість основних засобів, призначених для продажу _____	(265)
залишкова вартість основних засобів, утрачених унаслідок <i>пожежі, аварії, стихійного лиха або іншої небезпечної події</i> _____	(2651)
<i>вартість пошкоджених, знищених, викрадених основних засобів, унаслідок збройної агресії Російської Федерації на дату визнання такої події підприємством _____</i>	(2652)
З рядка 260 графа 15	
знос основних засобів, щодо яких існують обмеження права власності _____	(268)
<i>знос основних засобів пошкоджених, знищених, викрадених, унаслідок збройної агресії Російської Федерації, на дату визнання такої події підприємством _____</i>	(2681)
З рядка 260 графа 11	
<i>сума витрат від зменшення корисності включена до складу витрат (270) _____</i>	
<i>сума вигід від відновлення корисності включена до складу доходів (271) _____</i>	

Джерело: [27]

Первісна (переоцінена) вартість основних засобів щодо яких переглянуто строк корисного використання та ліквідаційну вартість з метою їх подальшого використання (експлуатації).

2.5.Управлінський облік основних засобів у контексті сталого розвитку

Діяльність підприємств із видобутку глини, піску та каоліну має помітний вплив на довкілля. Основні екологічні наслідки та механізми їх виникнення й подолання подано у додатку С [2, с.156].

Модель сталого розвитку підприємства передбачає прийняття належних своєчасних управлінських рішень, спрямованих на вирішення комплексних завдань та досягнення оптимальних результатів одночасно у виробничій, економічній, екологічній та соціальній сферах. Спрямовання до сталого розвитку є пріоритетним завданням як світової спільноти в цілому, так і суспільства кожної країни та окремої господарської одиниці зокрема. Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй були окреслені глобальні цілі сталого розвитку на період до 2030 року, згодом досягнення зазначених цілей було визнано й напрямом розвитку для України.

Для вирішення завдань сталого розвитку управління матеріальними ресурсами мають стати невід'ємною частиною еколого-економічного розвитку окремого підприємства, адже надмірне забруднення навколишнього середовища та негативні екологічні наслідки впливають не лише на життєдіяльність людини, а й на економічні та соціальні показники як окремих підприємств, так і загальні макроекономічні показники країни в цілому.

Ключову роль у контролі показників сталого розвитку відіграє управлінський облік, оскільки саме цей вид обліку забезпечує внутрішню інформацію для прийняття рішень, планування та оцінки впливу бізнесу на економічні, екологічні та соціальні аспекти діяльності. Основні напрями його ролі такі:

1. *Інтеграція сталих показників у систему управління:* управлінський облік дозволяє включати показники сталого розвитку у загальну систему контролю компанії. Це дає можливість відстежувати обсяги ресурсоспоживання (енергії, води, матеріалів), рівень викидів і відходів, соціальні показники.

2. *Підтримка стратегічного планування*: управлінський облік аналізує, як екологічні та соціальні ініціативи впливають на витрати й фінансові результати. Компанія може оцінювати окупність екологічних проектів, порівнювати альтернативні рішення, визначати ризики, пов'язані зі змінами екологічного регулювання.

3. *Формування внутрішньої звітності*: підприємства створюють внутрішні звіти зі сталого розвитку, які використовуються керівництвом для контролю: виконання цілей сталого розвитку, відповідності стандартам (GRI, ISO 14001 тощо), ефективності екологічних та соціальних програм.

4. *Оптимізація витрат і підвищення ефективності*: завдяки аналізу процесів і ресурсів управлінський облік дозволяє визначати екологічно й економічно неефективні ділянки, знижувати витрати за рахунок екологічних інновацій, виявляти можливості для циркулярної економіки.

Управлінський облік основних засобів у контексті сталого розвитку вимагає врахування їхнього екологічного, соціального та економічного впливу на всіх етапах життєвого циклу – від придбання до утилізації. Це включає: визначення показників сталого розвитку у звітності, аналіз енергоефективності та екологічності, впровадження принципів циркулярної економіки при використанні та утилізації, а також оцінку соціального впливу основних засобів на спільноту та співробітників. Зміст управлінських рішень з урахуванням принципів сталого розвитку за етапами обліку основних засобів наведено у таблиці 2.11.

Таким чином, облік основних засобів в контексті сталого розвитку вимагає переходу від традиційного обліку до більш комплексного підходу, що включає соціальні, екологічні та економічні аспекти.

Фінансова звітність підприємств є основним джерелом інформації для зовнішніх та внутрішніх користувачів, що розкриває дані про наявні господарські засоби та джерела їх утворення на певну дату, результати фінансово-господарської діяльності, рух коштів та зміни у власному капіталі. Проте, як зазначають науковці, суттєвим недоліком існуючих форм фінансової

звітності є відсутність окремих розділів або статей щодо екологічних показників діяльності підприємства.

Інформація про наявні необоротні природоохоронні засоби, а також понесені суми поточних та капітальних витрат природоохоронного призначення відображаються у складі необоротних активів ф. 1 Баланс «Звіт про фінансовий стан» та ф. 5 «Примітки до річної фінансової звітності». Доходи та витрати від здійснення природоохоронної діяльності підприємства відображаються у ф. 2 Звіту про фінансові результати «Звіт про сукупний дохід» разом з іншими фінансовими результатами підприємства за видами діяльності.

Фінансова звітність не може надати обґрунтованої інформації про наявні активи та процеси в екологічній сфері та охарактеризувати зміни, що відбуваються у природоохоронній діяльності суб'єкта господарювання. Саме тому вагома роль у формуванні належної інформаційної бази про сталий розвиток підприємства відведена нефінансовій звітності, а саме звіту про управління. Нефінансова інформація спрямована на розкриття соціально-екологічних аспектів діяльності підприємства у сукупності з фінансовою інформацією про економічні результати.

При складанні звіту з управління підприємства здебільшого спираються на національні та міжнародні (європейські) стандарти. Складання нефінансової частини звіту про управління в Європі офіційно регламентоване Директивою 2014/95/ЄС, в Україні - Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління» [25]. Уніфікована форма звіту про управління для розкриття нефінансових показників поки що не розроблена. Методичними рекомендаціями зі складання звіту про управління за напрямом «Екологічні аспекти» запропоновано формувати інформацію про вплив діяльності підприємства на навколишнє середовище та проведені заходи з охорони довкілля. Переважна більшість показників звітності з управління формується за первинними даними бухгалтерського обліку та відображається у натуральних показниках. Частину зазначених показників підприємство формує у статистичній та податковій звітності.

Для підвищення прозорості та відповідальності рекомендуємо систематизувати дані у межах управлінського обліку, що допоможе зробити управлінські рішення більш обґрунтованими, забезпечувати достовірність звітності. Для практичної реалізації пропонуємо розроблені форми управлінського обліку - аналітичного бухгалтерського балансу (табл. 2.12), до яких вводяться аналітичні субрахункові форми за об'єктами.

Представлений підхід не порушуватиме цілісність формування інформаційного потоку звітних даних та забезпечить єдність оцінки та співставність активів, дотичних до екологічних аспектів товариства, у загальному контексті господарської діяльності та концепції сталого розвитку підприємства.

Поєднання у запропонованій аналітичній формі вартісних вимірників із загальними та питомими величинами, створить нові можливості для поєднання різних видів екологічної звітності, у тому числі із показниками звітності з управління, що дозволить об'єктивно оцінити питання відповідальності та сталості бізнесу у використанні основних засобів у господарській діяльності підприємства.

Сучасна цифровізація є фундаментом сталого розвитку промисловості й ефективної інфраструктури, що є прямим внеском у Ціль 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». У контексті динамічного розвитку сучасного бізнесу управління основними засобами зазнає значних трансформацій під впливом цифрових технологій. Останні десятиліття ознаменувалися появою нових підходів та інструментів, які дозволяють підприємствам більш ефективно використовувати свої активи [20] Аналіз інноваційних технологій, які формують нові можливості для оптимізації бізнес-процесів та підвищення конкурентоспроможності підприємств представлено у додатку Т.

Ключові тенденції в управлінні основними засобами спрямовані на:

1) підвищення ефективності використання активів – передбачає оптимізацію виробничих процесів, мінімізацію простоїв обладнання та зменшення витрат на обслуговування; приймати рішення, спрямовані на мінімізацію негативного впливу на довкілля;

2) зниження витрат – упровадження нових технологій дозволяє знизити витрати на придбання, експлуатацію та утилізацію основних засобів;

3) підвищення адаптивності – сучасні підприємства повинні бути здатними швидко реагувати на зміни ринкового середовища.

Отже, використання інноваційних технологій в обліку основних засобів – це прямий внесок у Ціль 9, адже вони створюють: сучасну цифрову інфраструктуру, умови для розвитку промислових інновацій, стійкі та ефективні управлінські моделі. Це робить підприємства більш конкурентоспроможними та адаптивними до викликів сучасної економіки.

Висновки до розділу 2

Організація обліку основних засобів у товаристві займає особливе місце, оскільки: від своєчасності та правильності організації їх обліку залежить своєчасне оновлення основних засобів; є складною, цілісною системою, яка поєднує документування операцій з руху об'єктів, складання реєстрів аналітичного та синтетичного обліку, а також заповнення форм фінансової звітності.

На організацію обліку основних засобів впливають галузеві особливості товариства. Так, для здійснення господарської діяльності ТОВ «Нерудбудматеріали» володіє засобами праці, які використовуються за різними стадіями технологічних процесів добування піску, глини, каоліну та ін.

Для визначення напрямків організації обліку основних засобів було досліджено їх особливості за стадіями життєвого циклу. Життєвий цикл основних засобів складається з надходження, використання, поліпшення та вибуття. Кожна зі стадій має певні особливості організації, які впливають на бухгалтерський облік та господарські операції, що підтверджують факт їх здійснення. Будь-яка господарська операція, яка відображена в обліку має бути підтверджена відповідним первинним документом, на додачу документам що підтверджують факт надходження об'єктів на підприємство, такі як: рахунок-

фактура, видаткова накладна, договір про надання послуг транспортування устаткування. Для систематизації процедури руху облікової інформації наказом керівника товариства встановлено графік документообігу.

Для ведення бухгалтерського обліку у ТОВ «Нерудбудматеріали» використовують програмний продукт «BAS Бухгалтерія».

Фінансовий облік передбачає ведення обліку основних засобів на синтетичному та аналітичному рівнях. Аналітичний облік організовується для отримання детальної інформації, необхідної для ефективного використання основних засобів за їх окремими видами і процесами.

Основні засоби можуть надходити на підприємство різними шляхами, які можна умовно поділити на дві частини: надходження, пов'язане з витрачанням як грошових, так і матеріальних ресурсів підприємства, та надходження, що не супроводжується витратами. Найпоширенішими операціями з надходження основних засобів є придбання основних засобів у постачальника за грошові кошти.

Виробничий процес потребує постійного оновлення основних засобів, який характеризується процесом їх відтворення. До відновлювальних процесів основних засобів на підприємстві відноситься ремонт та поліпшення.

Рішення про характер і ознаки робіт з оновлення основних засобів приймається керівником підприємства.

Останньою стадією життєвого циклу об'єкта основних засобів є його вибуття. Юридичною підставою для вибуття основних засобів є розпорядження керівництва підприємства і висновок постійно діючої комісії спеціалістів про доцільність ліквідації як морально застарілого обладнання та те, що не підлягає ремонту або у зв'язку з впровадженням нової техніки.

У бухгалтерському обліку отримані доходи від вибуття об'єктів відображаються на рахунку 742 «Доходи від реалізації необоротних активів», тоді як витрати відображаються на рахунку 972 «Собівартість реалізованих необоротних активів». В роботі наведено приклади відображення на рахунках

бухгалтерського обліку операцій з надходження, понесення витрат на ремонти та поліпшення, вибуття основних засобів.

На дату складання звітності основні засоби знаходять відображення у ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та у ф.5 «Примітки до річної фінансової звітності». Обов'язковою умовою перед складанням річної фінансової звітності є проведення інвентаризації основних засобів. Діяльність підприємств із видобутку глини, піску та каоліну має помітний вплив на довкілля. Ключову роль у контролі показників сталого розвитку відіграє управлінський облік основних засобів, який вимагає врахування їхнього екологічного, соціального та економічного впливу на всіх етапах життєвого циклу – від придбання до утилізації. У розділі представлено зміст управлінських рішень з урахуванням принципів сталого розвитку за етапами обліку основних засобів.

Фінансова звітність не надає інформації про наявні активи в екологічній сфері товариства. Для практичного використання рекомендовано форму управлінського обліку - аналітичний баланс, до якого вводяться аналітичні субрахункові форми за об'єктами.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Організація бухгалтерського контролю у ТОВ «Нерудбудматеріали»

Під контролем зазвичай розуміють будь-яку процедуру, яка спрямована на зниження ризиків. Контроль є важливим етапом управління підприємством. Однією із складових частин внутрішньогосподарського контролю виділяють бухгалтерський контроль. Це - контроль самого бухгалтерського обліку і звітності. Він здійснюється для забезпечення надійності облікових даних, переслідуючи наступні цілі: попередити втрати грошей чи цінностей в результаті крадіжок чи зловживань; забезпечити точний облік фактів господарського життя та інформації в облікових регістрах тощо.

Мета бухгалтерського контролю - проведення перевірки доцільності і вірогідності господарських операцій до моменту їх здійснення або перед їх завершенням на підставі бухгалтерських документів, а також перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку та вивчення результатів господарської діяльності підприємства [19].

Правильна організація та здійснення внутрішнього контролю діяльності підприємства дають змогу підвищити контрольні функції управлінського та облікового процесів.

На ТОВ «Нерудбудматеріали» для виконання контрольних функцій не створено окремого відділу. У здійсненні внутрішнього контролю провідне місце займають працівники бухгалтерії, зокрема головний бухгалтер. Відповідно до нормативних документів, головний бухгалтер підприємства разом із керівниками відповідних підрозділів і служб зобов'язаний контролювати оформлення, ухвалення і відпуск активів, витрачання коштів на оплату праці, дотримання штатної, фінансової і розрахунково-касової дисципліни, законність

списання з бухгалтерського балансу недостач, проведення інвентаризації активів, стягування в установлені строки дебіторської і погашення кредиторської заборгованості та інших операцій.

Незважаючи на те, що керівник зобов'язаний забезпечити фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, створити умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, виконання всіма підрозділами, службами, працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів, основний обов'язок на проведення внутрішнього контролю покладається на головного бухгалтера підприємства [53].

Такий контроль головний бухгалтер здійснює особисто або через підпорядкованих йому бухгалтерів, а також працівників структурних підрозділів підприємства або відділів бухгалтерської служби, які виконують функції бухгалтерів-ревізорів.

Інформація, що фіксується в обліку, зокрема в первинних документах, проходить контрольну обробку, тобто її перевіряє і підтверджує не тільки працівник, який подає результати своєї праці іншому, але й працівник, що приймає результати праці попереднього для наступної обробки.

Надання працівнику прав та обов'язків супроводжується їх повною відповідальністю за їх результати в тому ступені, в якому технічно або організаційно забезпечуються умови і результати контролю.

Бухгалтерський контроль, будучи невід'ємною частиною бухгалтерського обліку, містить такі складові: контроль дотримання облікової політики; оцінка ступеню надійності наданих керівництву доказів; перевірка дотримання правильності облікових процедур; перевірка точності записів; контроль збереження активів; попередження помилок і зловживань; визначення ефективності окремих операцій.

Бухгалтерський контроль у товаристві охоплює функції і методи, за допомогою яких процеси загального документування, бухгалтерського обліку і калькулювання, а також їх виконання, перевірка та ведення скоординовані таким

чином, що керівництво товариства повністю може покладатись на облікові дані як точний (детальний), правдивий та оперативний сигнал визнання бухгалтерського обліку як досконалого інструменту збереження майна і контролю виконання поставлених завдань.

Бухгалтерський контроль за часом проведення поділяється на такі види: попередній, поточний і наступний (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Види бухгалтерського контролю за часом його проведення

Види бухгалтерського контролю за часом його проведення	Зміст контролю
<i>Попередній контроль</i>	здійснюється до початку операції або процесу виробництва і застосовується, зокрема, для підтвердження доцільності і законності господарської операції (або управлінського рішення) до моменту його реалізації. Бухгалтерією здійснюється попередній контроль при розробці заходів зі своєчасного складання річної звітності, обстеження умов зберігання запасів та грошових коштів, стану вагового, складського господарства, охорони та збереження майна, контрольно-пропускної системи тощо.
<i>Поточний контроль</i>	проводиться в процесі здійснення господарських операцій для виявлення недоліків у прийнятті рішень з метою застосування оперативних заходів щодо усунення негативних факторів. Сутність поточного контролю полягає у встановленні відхилень, порушень та інших причин в ході здійснення операцій. Його необхідно проводити шляхом перевірки та аналізу облікових реєстрів, звітів виробничих підрозділів, а при потребі складати аналітичні таблиці і групувальні відомості; організовувати контроль за правильністю оформлення первинних документів.
<i>Наступний контроль</i>	проводиться після того, як відбулися ті господарські операції або події, які контролюються. Такий контроль охоплює перевірку правильності і законності проведених господарських операцій на підприємствах, виявляє порушення і зловживання, а також дає можливість розробити заходи щодо усунення недоліків та їх попередження в майбутньому. Основним змістом наступного контролю є перевірка дотримання господарського та фінансового законодавства, вірогідності ведення обліку та складання звітності, господарської доцільності та законності здійснених управлінських рішень. За результатами перевірок, аналізу та досліджень, якщо встановлено порушення, помилки чи відхилення, необхідно складати акти або довідки, які будуть підставою керівництву підприємства для прийняття відповідних управлінських рішень.

Джерело: [53]

Керівником підприємства затверджено перелік осіб, які мають право давати дозвіл (підписувати первинні документи) на здійснення господарської

операції, пов'язаної з відпуском (витрачанням) коштів і документів, товарно-матеріальних цінностей, нематеріальних активів та іншого майна. Цей перелік визначається щороку при розробці Наказу про облікову політику на підприємстві, є додатком до наказу. Відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів та недостовірність відображених у них даних несуть особи, які склали та підписали ці первинні документи.

Первинні документи підлягають обов'язковій перевірці (у межах компетенції) працівниками, які ведуть бухгалтерський облік, за формою і змістом, тобто перевіряється наявність у документі обов'язкових реквізитів та відповідність господарської операції чинному законодавству у сфері бухгалтерського обліку, логічна ув'язка окремих показників.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства багато в чому характеризується показником ефективності використання його основних фондів, тобто максимальної його віддачі. Цього можна досягти за умови раціонального використання всіх видів ресурсів, недопущення їх перевитрати, втрат на всіх стадіях кругообігу.

Бухгалтерський облік основних засобів охоплює процеси контролю за їхнім надходженням, переміщенням, зберіганням та ліквідацією. Цей облік також сприяє ефективній роботі підприємства, дозволяючи раціонально розпоряджатися ресурсами. Сам процес контролю основних засобів має певні етапи, за якими планується спостереження (таблиця 3.2)

Таблиця 3.2

План контролю ефективності використання основних засобів

<i>Етапи контролю</i>	<i>Процедура контролю</i>
1	2
1 етап – організаційно-правовий	характеризується збором та аналізом всіх правостановлюючих документів на володіння всіма об'єктами основних засобів, відбувається аналіз облікової політики підприємства та елементів, які стосуються основних засобів, тощо
2 етап – документально-аналітичний	характеризується збором та обробкою всієї первинної документації та бухгалтерських записів, які підтверджують факт: надходження об'єктів основних засобів на підприємство, їх транспортування, встановлення, ремонт, доналаштування, модернізацію, тощо.

Продовження табл.3.2

1	2
	А також перевірку операцій, пов'язаних з реалізацією та вибуттям основних засобів та всієї супутньої документації. Також може здійснюватися аналіз ефективності використання виробничих фондів, оцінка якості основних засобів та їх відповідності технічним характеристикам;
3 етап – перевірка достовірності даних звітності	перевірка достовірності даних відображених у фінансовій, податковій чи управлінській звітності протягом аналізованого періоду
4 етап – узагальнення результатів контролю.	Стосовно основних засобів, виведених з експлуатації, тобто утилізованих або проданих, контролер має перевірити: – чи було належним чином санкціоноване виведення з експлуатації та чи були дотримані відповідні методи оцінки; – чи були належним чином скориговані рахунки активів та амортизації; – чи були повністю враховані доходи від продажу, якщо такі є; – чи були отримані прибутки або збитки, а також належним чином скориговані та розкриті в Звіті про фінансові результати

Джерело: [3]

Отже, організований у товаристві бухгалтерський контроль призначений для нагляду самого бухгалтерського обліку і звітності. Він здійснюється для забезпечення надійності облікових даних.

3.2. Методика внутрішнього контролю ефективності використання основних засобів

Основна мета контролю основних засобів на підприємстві – це об'єктивна оцінка достовірності відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності даних, що стосуються наявності та руху необоротних активів. Це забезпечує підприємству точну інформацію для ухвалення рішень та управління активами [3].

Щоб запобігти низці проблем, важливо здійснювати ефективний та якісний внутрішній контроль за основними засобами. Для того, щоб розуміти на скільки ефективно здійснюється внутрішній контроль за основними засобами, важливо проводити регулярний комплексний аналіз основних засобів і операцій з ними, в

результаті якого виявляти причини недостач, резерви покращення відповідних показників тощо.

Облік основних засобів здійснюється за кількома напрямками, в розрізі яких необхідно здійснювати внутрішній контроль операцій з основними засобами (рис.3.1).

Рис. 3.1. Основні напрями контролю операцій з основними засобами

Джерело: [21]

Метою внутрішнього контролю основних засобів є встановлення достовірності бухгалтерських даних і звітності щодо наявності, стану й руху основних засобів, а також забезпечення їх збереження та ефективного використання [21].

Досить часто внутрішній контроль на підприємстві недооцінюється, внаслідок чого не формується належним чином первинна облікова інформація про операції з основними засобами, а саме не своєчасно відображається на рахунках бухгалтерського обліку повна інформація про оцінку, переоцінку і надходження та використання основних засобів, їх внутрішнє переміщення, вибуття (реалізація, ліквідація, безоплатна передача, нестача, псування тощо). Це

в свою чергу призводить до неправильного нарахування амортизації, помилкового розрахунку витрат, пов'язаних з підтриманням основних засобів у робочому стані (технічні огляди, поточне обслуговування, ремонт), чи їх покращенням, неправильного визначення фінансових результатів від реалізації та іншого вибуття основних засобів.

Система внутрішнього контролю основних засобів є унікальним джерелом інформації, важливої для корпоративного управління діяльністю підприємства, запобігання порушенням законодавства та неефективному використанню основних засобів, недопущення невиконання виробничих планів підприємства. Для досягнення цілей внутрішнього контролю основних засобів і, зокрема, для забезпечення достовірного їх обліку, необхідно забезпечити виконання контрольних процедур, наведених у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Процедури внутрішнього контролю основних засобів

№ з/п	Процедури внутрішнього контролю основних засобів
1.	Перевірка наявності і стану основних засобів, ефективності їх використання
2.	Встановлення обґрунтованості та правильності документального оформлення надходження, внутрішнього переміщення і вибуття основних засобів
3.	Перевірка правильності застосування норм амортизації основних засобів, а також правильності визначення рівня їх зносу
4.	Перевірка правильності відображення витрат на ремонт основних засобів на рахунках бухгалтерського обліку залежно від виду ремонтів
5.	Забезпечення дотримання кошторису витрат на придбання (виготовлення) основних засобів і виконання ремонтів таких засобів
6.	Перевірка правильності здійснення переоцінки основних засобів і правильності відображення уцінок та дооцінок на рахунках бухгалтерського обліку
7.	Визначення сум матеріальних збитків від недостач і крадіжок основних засобів
8.	Перевірка визначення первісної вартості основних засобів залежно від способів їх надходження на підприємство
9.	Оцінка доцільності придбання основних засобів, а також перевірка орендних операцій з основними засобами
10.	Перевірка достовірності оцінки основних засобів при реалізації
11.	Перевірка належної якості та дотримання термінів проведення робіт з оновлення основних засобів
12.	Перевірка правомірності ліквідації основних засобів, реалізації чи безоплатної передачі тощо

Джерело: сформовано на основі [21]

Загальна схема послідовності проведення контролю операцій з основними засобами представлена у додатку У. Для забезпечення повноти отримання інформації бухгалтеру-контролеру в першочергово необхідно:

- виявити дату проведення останньої інвентаризації основних засобів, її результати;

- перевірити наявність наказів (розпоряджень) про створення на підприємстві постійно діючої комісії із списання основних засобів, про осіб, відповідальних за збереження основних засобів у місцях їх експлуатації, а також виявити, чи укладені з ними договори про повну індивідуальну матеріальну відповідальність;

- ознайомитись із договорами на оренду основних засобів, укладеними з юридичними і фізичними особами, як зареєстрованими, так і не зареєстрованими підприємцями;

- впевнитися, що бухгалтерія веде картотеку основних засобів (картки форм ОЗ-6 і ОЗ-8) та інвентарні списки форми № 03-9 за конкретними матеріально-відповідальними особами в комп'ютерному чи ручному варіантах;

- отримати інформацію (накази, список осіб) про звільнених матеріально-відповідальних осіб;

- встановити, якою мірою бухгалтерія підприємства забезпечена чинними нормативними документами, які визначають правила ведення обліку основних засобів, зразками форм уніфікованої первинної документації з обліку основних засобів.

Отримана таким чином інформація на початку перевірки дасть змогу контролеру отримати загальне уявлення про організацію обліку основних засобів у товаристві й допоможе визначити питання, яким із них необхідно приділяти особливу увагу.

Основними методами, які використовуються при контролі основних засобів, є фактична перевірка, порівняння, перерахунок, документальна перевірка, вибіркоче дослідження. Оскільки перевірка контролером обліку основних засобів є

процесом досить трудомістким, потребує обробки великої кількості інформації, може застосувати вибіркове дослідження основних засобів.

Особливу увагу треба приділити правильності віднесення предметів до основних засобів. Під час дослідження звертається увага на вартість об'єктів, що підлягають обліку у складі основних засобів та проводиться порівняння її з передбаченою вартістю в наказі про облікову політику; строк корисної експлуатації основних засобів, при цьому він має бути більшим, ніж один рік.

Стосовно контролю основних засобів, то необхідно орієнтувати увагу персоналу не лише на точність та достовірність даних, відображених у бухгалтерському обліку, а й фактам недооприбуткування основних фондів, поставкам техніки та обладнання в неповній комплектації, наявності та оцінки необхідності невикористовуваного обладнання тощо.

Практика показує, що існують випадки, коли активи, які були передані чи утилізовані, не були враховані у фінансовій звітності. Саме тому в процесі контролю для встановлення таких упущень спеціалістом можуть використовуватися такі процедури, як: перегляд результатів інвентаризації; аналіз наявності підписів матеріально-відповідальних осіб на Актах внутрішнього переміщення; опитування працівників; співставлення планових та фактичних даних, тощо.

Подальша перевірка пов'язана з дослідженням оформлення інвентаризації основних засобів або проведенням вибіркової інвентаризації за участю бухгалтера-контролера. Тобто здійснюється перевірка за фактом. Вона починається з вивчення наказу по підприємству про проведення інвентаризації. Порядок проведення інвентаризації (кількість інвентаризацій у звітному році, дати їх проведення, перелік майна і т. п.) визначається керівником підприємства, за винятком випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим.

Основна мета інвентаризації основних засобів полягає у виявленні фактичної наявності основних засобів, перевірці правил їх утримання та експлуатації, відповідності облікової і справедливої вартості таких основних засобів.

Об'єктами інвентаризації основних засобів є: земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади та інвентар, робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби

При перевірці інвентаризаційних описів слід пам'ятати, що в них повинні міститися свідчення про всі об'єкти основних засобів: найменування та інвентарний номер об'єкта, його призначення, основні технічні й експлуатаційні характеристики.

Орендовані основні засоби відображаються в інвентаризаційних описах окремо по кожному орендодавцю.

Дані інвентаризаційних описів порівнюються з інвентарними картками обліку об'єктів основних засобів (форма ОЗ-6), з відповідною технічною і первинною документацією, а також із даними бухгалтерських реєстрів на предмет тотожності даних аналітичного і синтетичного обліку.

В процесі інвентаризації контролером здійснюється перевірка даних про наявність основних засобів, вивчаються записи про рух і технічний стан окремих об'єктів в інвентаризаційних картках або інших документах, а також перевіряється наявність документів, що характеризують окремі об'єкти основних засобів (технічні паспорти, плани по кожному поверху будівель тощо), наявність документів на земельні ділянки, водоймища та інші об'єкти природних ресурсів, що підтверджують право власності підприємства на них.

При інвентаризації будинків, споруд та іншої нерухомості перевіряється наявність документів, які підтверджують знаходження таких об'єктів у власності підприємства.

Перевірка наявності основних засобів проводиться в наступних розрізах: власні основні засоби, на відповідальному зберіганні, в ремонті, передані або прийняті в оренду (лізинг) основні засоби. На цьому етапі перевірки контролер повинен оцінити достовірність результатів проведеної інвентаризації основних засобів та зробити вибіркочну перевірку записів в інвентаризаційних відомостях (описах) шляхом самостійного підрахунку окремих видів основних засобів.

Контролер при необхідності проводить вибірккову інвентаризацію основних засобів. Метою такої перевірки є правильність встановлення одиниці обліку – інвентарного об'єкту. Результати розходжень, виявлених при перевірці, оформлюють у робочому документі (табл.3.4).

При проведенні вибіркової інвентаризації основних засобів визначена тотожність даних з даними обліку.

Контролеру необхідно звернути увагу на виявлення в ході інвентаризації розходження між фактичною наявністю майна і даними бухгалтерського обліку, які на рахунках бухгалтерського обліку відображаються в такому порядку:

- надлишок майна оприбутковується за справедливою вартістю на дату проведення інвентаризації, і на цю суму збільшують доходи підприємства;
- нестача майна відноситься на витрати операційної діяльності;
- за рахунок винних осіб. Якщо винних осіб не встановлено або суд відмовив у відшкодуванні збитків із них, то збитки від нестачі майна і його порчі списуються на витрати підприємства.

Значної уваги при контролі заслуговують операції з переоцінки основних засобів. Бухгалтеру-контролеру необхідно виявити, чи правомірно відбулася переоцінка об'єкта, чи дійсно залишкова вартість суттєво відрізняється від справедливої, чи правильно визначено при цьому суму зносу. Для контролю правильності дотримання вимог з переоцінки необхідно виконувати наступні контрольні процедури (табл.3.5).

Для вирішення завдань здійснюється:

- «контроль дотримання чинного законодавства за операціями з основними засобами;
- перевірку правильності перенесення початкових залишків за основними засобами;
- перевірку правильності документального оформлення оприбуткування;
- контроль правильності індексації, переоцінки основних засобів;

Таблиця 3.5

Перевірка правильності переоцінки основних засобів

<i>Напрямок контролю</i>	<i>Контрольні процедури</i>
1. Контроль повноти та проведення операцій з переоцінки основних засобів	<ul style="list-style-type: none"> – Установлення міри необхідності переоцінки основних засобів (за рішенням уряду, керівництва підприємства) – Перевірка періодичності проведення переоцінки основних засобів – Установлення суб'єкта, що проводив переоцінку основних засобів – Установлення належності об'єктів основних засобів даному підприємству незалежно від технічного стану (ступеня зносу) – Перевірка проведення переоцінки основних засобів, що перебувають у запасі, консервації, зданих в оренду або в безповоротне використання (із урахування того, що такі основні засоби обліковують на балансі підприємства) – Перевірка не включення у відомість переоцінки об'єктів основних засобів, що не належать до переоцінки – Установлення видів переоцінки – Установлення кількості методів, використаних для досягнення достовірної оцінки кожного об'єкта основних засобів – Перевірка проведення переоцінки незавершеного будівництва і невстановленого обладнання для приведення їх балансової вартості у відповідність із поточним рівнем цін
2. Правильність документального відображення результатів переоцінки	<ul style="list-style-type: none"> – Перевірка наявності та правильності заповнення інвентаризаційних описів, інвентарних карток обліку основних засобів, технічних паспортів та іншої технічної документації – Перевірка наявності та правильності заповнення первинного документа щодо проведення переоцінки основних засобів (відомість переоцінки основних засобів) – Перевірка наявності акту за результатами переоцінки
3. Правильність відображення операцій з переоцінки на рахунках бухгалтер-	<ul style="list-style-type: none"> – Перевірка правильності відображення результатів переоцінки на рахунках бухгалтерського обліку

Джерело: [36]

– перевірку правильності кореспонденції рахунків за операціями з основними засобами у відповідності з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій;

– встановлення джерел фінансування придбання (створення) основних засобів;

– встановлення ефективності використання основних засобів.

При перевірці правильності оприбуткування основних засобів шляхом співставлення даних обліку з первинними документами, з'ясовуються:

- шляхи надходження основних засобів на підприємство;
- чи правильно зазначена первісна вартість в актах приймання-передачі (з врахуванням вимог НП(С)БО 7).

Особливу увагу контролер концентрує на шляхах надходження основних засобів на підприємство, адже саме від них залежить вартість, за якою об'єкти зараховуються на баланс. Так, для об'єктів безоплатно одержаних, внесених до статутного капіталу учасниками, це буде справедлива вартість. При придбанні та створенні основних засобів – первісна вартість. Проводячи контроль, необхідно звернути увагу на повноту формування фактичних витрат з придбання окремих об'єктів основних засобів та їх повноти оприбуткування.

Важливою умовою внутрішнього контролю є дотримання кошторисів (бюджетів) витрат на технічні догляди і ремонти. Щодо таких первинних документів - форми не встановлено, тому такі кошториси можна визначити за довільною формою відповідно до переліку операцій, які здійснюються за конкретними об'єктами основних засобів і вартості матеріалів, потрібних для цього. Ремонти основних засобів – будівель і споруд – здійснюються за кошторисами, складеними інженерами. В будь-якому випадку на основі огляду об'єкта визначається потреба в ремонтних та інших матеріалах, необхідних для виконання ремонту, затратах праці, робіт і послуг як підрядників, так і власних допоміжних виробництв, відтак підраховується загальна кошторисна вартість. За цими кошторисами контролюють дотримання лімітів витрат матеріалів, оплати праці тощо.

Важливе значення для ефективного використання основних засобів має дотримання термінів проведення ремонтів. З цією метою даних кошторисів недостатньо і доцільно розробляти графіки (мережеві графіки) проведення ремонтів. Це дасть змогу зіставляти за документами на отримання матеріалів, нарахування оплати праці фактичні дати виконання ремонтних робіт, що посилює контроль за їх проведенням та попередить зайві витрати.

Крім того, на підприємстві слід встановити контроль за правильним та своєчасним списанням та ліквідацією основних засобів, а також за оприбуткуванням корисних матеріалів (наприклад, дорогоцінні метали). Отже, ефективне управління основними засобами охоплює широке коло питань.

Перевірка відповідності даних синтетичного й аналітичного обліку здійснюється за такою схемою наскрізного контролю:

– перевіряють відповідність даних аналітичного і синтетичного обліку за залишками на певну дату (за інвентаризаційними описами, картками), які характеризують вартість основних засобів, що є на балансі на початок і на кінець періоду, який перевіряється. Вони повинні збігатися за всіма позиціями: сальдо на початок місяця, обороти за місяць, сальдо на кінець місяця (табл. 3.6).

Таблиця 3.6.

Перевірка відповідності залишків основних засобів у регістрах синтетичного та аналітичного обліку станом на 31.12.2023р.

Показники	За даними підприємства	За даними контролю	Відхилення
1.Залишок у регістрах аналітичного обліку	22 438846,06	22 438846,06	–
2.Залишок у регістрах синтетичного обліку	22 438846,06	22 438846,06	–
3.Залишок у Головній книзі	22 438846,06	22 438846,06	–

Джерело: складено за даними підприємства

– перевіряють відповідність даних регістрів обліку за дебетом рахунка 10«Основні засоби» і за кредитом рахунку 15 «Капітальні інвестиції» – при введенні в експлуатацію об'єктів у результаті капітальних вкладень, закінчених будівництвом при підрядному способі, придбання об'єктів за плату і т. п.

Заключним кроком контролю є перевірка достовірності формування статті у балансі (первісної вартості основних засобів) та у ф.№5 «Примітки до річної фінансової звітності». За результатами контролю підтверджено достовірність наявності основних засобів у формах фінансової звітності.

Підвищення ефективності використання основних засобів у даний час, коли в країні спостерігається кризові явища, має величезне значення. Підприємства, які використовують у своїй діяльності застарілі основні засоби,

повинні не тільки прагнути їх модернізувати, але і максимально ефективно використовувати, особливо в існуючих умовах дефіциту фінансів та інвестицій. Тому, необхідно проводити внутрішній контроль з метою забезпечення керівництва оперативною фінансовою та нефінансовою інформацією для планування, управління та оцінки основних засобів.

3.3. Оцінка ефективності використання основних засобів

Одним з найважливіших чинників підвищення ефективності виробництва є їх забезпеченість основними засобами у необхідній кількості і асортименті та ефективне їх використання.

Аналіз ефективності використання основних засобів почнемо з оцінки забезпеченості ними товариства. Для цього спочатку визначимо динаміку обсяг, склад та структури основних засобів.

Для оцінки складу, структури та динаміки основних засобів використаємо дані таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

Аналіз складу, структури і динаміки основних засобів у ТОВ «Нерудбудматеріали» за 2024 рік

Групи основних засобів	На початок року		Надходження за рік		Вибуття за рік		На кінець року		Відхилення за рік	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Будинки, споруди та передавальні пристрої	2173	17,66	4558	33,24	–	–	6731	30,00	+4558	+12,34
Машини та обладнання	697	5,66	1036	7,55	–	–	1733	7,72	+1036	+2,06
Транспортні засоби	9076	73,75	4139	30,18	3500	97,74	9715	43,30	+639	-30,45
Інструменти прилади, інвентар (меблі)	143	1,16	3168	23,10	–	–	3311	14,76	+3168	+13,59
Малоцінні необоротні матеріальні активи	218	1,77	812	5,92	81	2,26	949	4,23	+731	+2,46

Групи основних засобів	На початок року		Надходження за рік		Вибуття за рік		На кінець року		Відхилення за рік	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Разом	12307	100	13713	100	3581	100	22439	100	+10132	+82,32

Джерело: складено за даними фінансової звітності

ТОВ «Нерудбудматеріали»

Можна зробити висновок, що на кінець року вартість основних засобів збільшилася на 82,33%, що відповідає сумі 10132,0 тис.грн. Найбільше збільшення відбулося за такою групою основних засобів, як «будинки, споруди та передавальні пристрої» – на 12,34%, що відповідає 4558,0 тис.грн. Також спостерігається збільшення вартості таких груп, як, «транспортні засоби» на 639,0 тис.грн. (-30,45%), «машини та обладнання» на 1036,0 тис.грн. (+2,06%), «інструменти, прилади, інвентар (меблі)» – на 3168,0 тис.грн. (+13,59%), «малоцінні необоротні матеріальні активи» – на 731,0 тис.грн. (+2,46%).

Структура основних засобів підприємства на кінець року порівняно з початком майже не змінилася. Левову частку займали «Транспортні засоби» відповідно 73,75% та 43,3% на початок і кінець звітного періоду. Найменшу питому вагу, як на початок так і на кінець періоду склали малоцінні необоротні матеріальні активи 1,77% та 4,23% відповідно.

За даними табл. 3.7.та за допомогою табличного процесора Excel виконані діаграми, на яких представлено склад і структуру основних засобів ТОВ «Нерудбудматеріали» (рис.3.2).

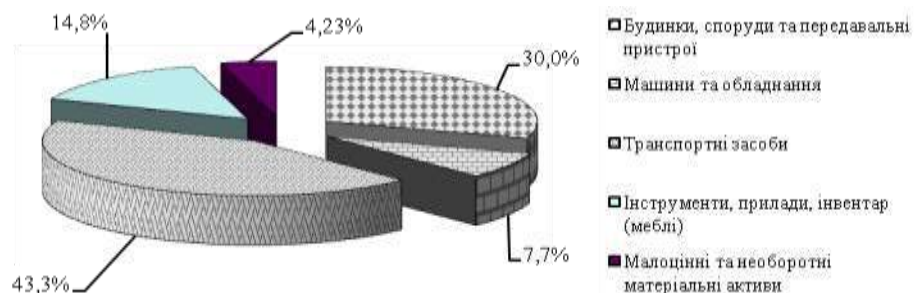

Рис. 3.2. Структура основних засобів на ТОВ «Нерудбудматеріали»

за 2024 рік

Джерело: складено за даними бухгалтерського обліку ТОВ

«Нерудбудматеріали»

Як бачимо, основні засоби у порівнянні з 2023 роком на базовому підприємстві мали тенденцію до збільшення. Найбільшу питому вагу серед груп основних засобів у 2024 році займають «транспортні засоби» 43,3%, а найменшу «малоцінні необоротні матеріальні активи» - 4,23%.

Наступним кроком дослідження стане оцінка змін у наявності основних засобів на кінець звітного періоду порівняно з початком та визначення темпів їх зростання. Для цього доцільно скласти наступну аналітичну таблицю (табл.3.8).

Як свідчать дані таблиці, основні засоби на кінець року збільшилися на 10132,0 тис. грн., або на 82,3 %, у тому числі промислово виробничі фонди – на 7603,4 тис. грн., що становить 0,2 %, виробничі основні фонди інших галузей зросли на 2200,8 тис. грн. або на 0,1 %, невиробничі основні фонди протягом звітного періоду збільшилися на 327,8 тис.грн. або на (-0,3%).

Позитивною тенденцією можна вважати перевищення темпів зростання вартості промислово-виробничих основних засобів над темпами зростання вартості невиробничих основних засобів (на 8,62%). Найбільшу питому вагу в складі основних засобів становлять промислово-виробничі основні засоби, тобто ті засоби, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції: питома вага цих засобів збільшилася на 0,2 % і на кінець року становить 74,8%.

Таблиця 3.8

Аналіз змін у наявності основних засобів та їх динаміки

Основні засоби	Наявність на початок року		Наявність на кінець року		Відхилення		Темпи зростання, %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1. Промислово-виробничі основні	9181,0	74,6	16784,4	74,8	+7603,4	+0,2	+182,8
- активна частина промислово-виробничих основних	3635,7	39,6	6730,5	40,1	+3094,8	+0,5	+185,1

Основні засоби	Наявність на початок року		Наявність на кінець року		Відхилення		Темпи зростання , %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
2. Виробничі основні засоби інших галузей	2646,0	21,5	4846,8	21,6	+2200,8	+0,1	+183,2
3. Невиробничі основні	480,0	3,9	807,8	3,6	+327,8	-0,3	+168,3
Усього	12307,0	100,0	22439,0	100,0	+10132,	–	+182,3

Джерело: складено за даними фінансової звітності ТОВ «Нерудбудматеріали»

Частка виробничих основних засобів інших галузей збільшилась на 0,1%, а не невиробничі основні засоби зменшились на 0,3% і склали на кінець періоду відповідно 21,6% та 3,6%. За допомогою табличного процесора Ексел виконаємо діаграму, на якій представимо динаміку руху основних засобів ТОВ «Нерудбудматеріали» (рис.3.3).

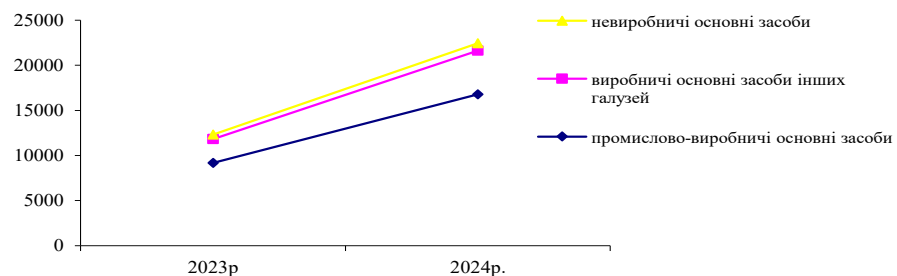

Рис. 3.3. Динаміка руху основних засобів ТОВ «Нерудбудматеріали»

Джерело: складено за даними фінансової звітності ТОВ «Нерудбудматеріали»

Особливу увагу слід приділити дослідженню й оцінці активної частини основних промислово-виробничих фондів, оскільки саме ці фонди характеризують виробничі можливості підприємства.

Як видно з таблиці 3.8, питома вага активної частини промислово-виробничих основних засобів на кінець року становила 40,1 %, що на 0,5 % більше порівняно з початком року.

Зростання питомої ваги активної частини промислово-виробничих основних засобів вважається прогресивною тенденцією, тому що цей чинник позитивно впливає на підвищення ефективності використання основних засобів, збільшення виробничої потужності.

Таким чином, на кінець року вартість основних засобів збільшились на 10132,0 тис. грн., або на 82,3 %. Найбільшу питому вагу серед груп основних засобів у 2024 році займають «будинки, споруди та передавальні пристрої» 57,3%, а найменшу «бібліотечні фонди» 0,001%.

Найбільшу питому вагу серед груп основних засобів у 2024 році займають «транспортні засоби» 43,3%, а найменшу «малоцінні необоротні матеріальні активи» -4,23%. Зростання питомої ваги активної частини промислово-виробничих основних засобів вважаємо прогресивною тенденцією, тому що цей чинник позитивно впливає на підвищення ефективності використання основних засобів, збільшення виробничої потужності.

Раціональність і повноту використання основних виробничих засобів характеризує економічний ефект, отриманий за той чи інший період у вигляді певного обсягу та якості продукції.

Економічна ефективність використання основних засобів визначається відношенням економічного ефекту до затрат, пов'язаних із їх формуванням. За економічний ефект при визначенні фондівіддачі приймають вартість річного випуску (реалізації) продукції, а при розрахунку рентабельності основних засобів – прибуток.

В якості витрат використовується середньорічна вартість основних виробничих засобів. Для повної характеристики ефективності використання основних засобів приймають систему показників, які поділяють на узагальнюючі та конкретні. До узагальнюючих показників належать фондівіддача, фондомісткість, рентабельність засобів, питомі капітальні вкладення на одну грошову одиницю приросту продукції, відносна економія основних виробничих засобів, коефіцієнт використання виробничих потужностей.

Перелік узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів та формули їх розрахунку наведено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Показники ефективності використання основних засобів

Показник	Формула розрахунку	Позначення в алгоритмах
Фондовіддача (Φ_B)	$\phi_B = V_B : \overline{O\Phi}$	V_B – обсяг виробництва (реалізації) продукції $\overline{O\Phi}$ – середньорічна вартість основних засобів
Фондомісткість (Φ_M)	$\Phi_M = O\Phi : V_B$	
Рентабельність основних засобів (P_Φ)	$P_\Phi = P_p : O\Phi$	P_p – сума прибутку
Рівень капітальних вкладень на 1 грн. приросту продукції (KB)	$KB = KB_3 : \Delta V_B$	KB_3 – сума капітальних вкладень, що забезпечує приріст продукції; ΔV_B – приріст обсягу виробництва продукції
Відносна економія основних виробничих засобів (E_Φ)	$E_\Phi = \frac{\overline{O\Phi}_1 - \overline{O\Phi}_0}{\times K_p}$	$\overline{O\Phi}_1, \overline{O\Phi}_0$ – середньорічна вартість основних виробничих засобів у базисному та звітному році; K_p – індекс зростання обсягу виробництва продукції у звітному році відносно базисного
Коефіцієнт використання виробничих потужностей ($K_{в.п.}$)	$K_{в.п.} = V_B : ВП$	ВП – середньорічна виробнича потужність підприємства (під виробничою потужністю підприємства розуміють максимально можливий випуск продукції при реально існуючому обсязі виробничих ресурсів і досягнутому рівні техніки, технології та організації виробництва)

Джерело: [28, с.186]

У процесі аналізу вивчають динаміку перелічених показників, виконання завдань щодо досягнення запланованого їх рівня, здійснюють міжгосподарські порівняння.

Найбільш узагальнюючим показником ефективності використання основних засобів є фондівіддача.

Фондовіддача характеризує обсяг виробництва (реалізації) продукції, яка припадає на одну грошову одиницю середньорічної вартості основних засобів. За інших однакових умов зростання показника в динаміці слід розглядати як позитивну тенденцію.

З метою більш поглибленого аналізу та виявлення ефективності використання різних груп основних засобів показник фондівіддачі розраховують по всіх основних засобах, засобах виробничого призначення, активній їх частині. Порівняння темпів зміни фондівіддачі по різних групах

основних засобів дає можливість визначити перспективні напрями вдосконалення їх структури [28].

При розрахунку показників фондівдачі вихідні дані приводять у порівнянний вид. Обсяг продукції коригують на зміни цін і структурних зрушень, а вартість основних засобів - на їх переоцінку. На зміни рівня фондівдачі впливає низка факторів (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Фактори, що визначають рівень фондівдачі

Джерело: [28, с.191]

Для більш повного аналізу показники ефективності використання основних засобів визначають по всіх основних фондах, фондах виробничого призначення, активній їх частині. Використовуючи дані ТОВ «Нерудбудматеріали» складемо аналітичну таблицю 3.10.

Таблиця 3.10.

Аналіз показників ефективності використання основних засобів

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)
1	2	3	4
1.Обсяг реалізованої продукції, тис.грн.	123055	128363	+5308
2.Середньорічна вартість, тис.грн.:			
- основних засобів	9181	16784,4	+7603,4
- активної частини основних засобів	3635,7	6730,5	+3094,8

<i>Показники</i>	<i>2023 рік</i>	<i>2024 рік</i>	<i>Відхилення (+;-)</i>
1	2	3	4
3.Питома вага активної частини основних засобів	39,6	40,1	+0,49947
4.Фондовіддача			
- основних засобів	13,4032	7,6478	-5,7555

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності
ТОВ «Нерудбудматеріали»

Між показниками ефективності використання основних засобів та їх активної частини існує зв'язок:

$$ФВ = ПВ_a \times ФВ_a \quad (3.1)$$

де, ФВ – фондівіддача основних засобів;

ПВ_a – питома вага активної частини основних засобів;

ФВ_a – фондівіддача активної частини основних засобів.

Використовуючи формулу залежності між фондівіддачею основних засобів та їх питоною вагою, можна визначити вплив на відхилення з фондівіддачі вищезазначених чинників.

Вплив зміни питокої ваги активної частини основних засобів:

$$+0,0049947 \times 33,8463 = +0,16905$$

Вплив зміни фондівіддачі активної частини основних засобів:

$$-14,774 \times 0,401 = -5,92437$$

Отже, фондівіддача основних засобів зменшилась на 5,75 грн. у тому числі за рахунок збільшення ефективності використання активної частини основних засобів – на 0,17 грн, і за рахунок зменшення питокої ваги активної їх частини на 5,92 грн.

Тепер треба зосередити увагу на зміні фондівіддачі і вартості основних засобів на відхилення за обсягом товарної продукції. Вплив зміни цих факторів можна обчислити методом абсолютних різниць.

$$\text{Вплив зміни вартості основних засобів: } +7603,4 \times 13,4032 = +101909,89$$

Вплив зміни фондівіддачі основних засобів: $-5,7555 \times 16784,4 = -96602,6$

Таким чином, обсяг реалізованої продукції збільшився на 5308,0 тис.грн. за рахунок збільшення вартості основних засобів на 101909,89 тис.грн. і за рахунок неефективного їх використання 96602,6 тис.грн.

Таким чином, досліджуючи ефективність використання основних засобів ТОВ «Нерудбудматеріали» було з'ясовано, що у звітному році фондівіддача основних засобів зменшилась на 5,75 грн. у тому числі за рахунок збільшення ефективності використання активної частини основних засобів – на 0,17 грн., і за рахунок зменшення питомої ваги активної їх частини на 5,92 грн. Обсяг реалізованої продукції збільшився на 5308,0 тис.грн. за рахунок збільшення вартості основних засобів на 101909,89 тис.грн. і за рахунок неефективного їх використання 96602,6 тис.грн.

Також слід при оцінці ефективності використання основних засобів крім розрахунку загальноприйнятих показників, які характеризують фондозабезпеченість, фондоозброєність, фондівіддачу та фондоємність, особливу увагу приділити розрахунку ефективності капітальних вкладень. Це дасть змогу оцінити ефективність та доцільність будь-яких капітальних інвестицій, пов'язаних з купівлею чи модернізацією основних фондів.

Висновки до розділу 3

Ефективність діяльності будь-якого підприємства багато в чому характеризується показником ефективності використання його основних засобів, тобто максимальної їх віддачі. Система внутрішнього контролю основних засобів є унікальним джерелом інформації, важливої для управління діяльністю підприємства, запобігання порушенням законодавства та неефективному використанню основних засобів.

Для виконання контрольних функцій у ТОВ «Нерудбудматеріали» окремого відділу не створено. Проведенням внутрішнього контролю займається головний бухгалтер особисто або через підпорядкованих йому бухгалтерів, які

виконують функції бухгалтерів-ревізорів, а також працівників структурних підрозділів товариства.

Керівником підприємства затверджено перелік осіб, які мають право давати дозвіл (підписувати первинні документи) на здійснення господарської операції, пов'язаної з відпуском товарно-матеріальних цінностей та іншого майна. Цей перелік визначається щороку при розробці Наказу про облікову політику на підприємстві, є додатком до наказу.

Працівники бухгалтерії в обов'язковому порядку входять до складу інвентаризаційних комісій, комісій щодо приймання в експлуатацію, виведення з експлуатації та ліквідації необоротних активів, комісії щодо розробки облікової політики. Організований бухгалтерський облік основних засобів сприяє ефективному управлінню основними засобами, дозволяючи раціонально розпоряджатися ресурсами. Внутрішній контроль операцій з основними засобами проводиться за кількома напрямками: контроль своєчасного відображення на рахунках бухгалтерського обліку повної інформації про основні засоби та господарські операції з ними; контроль правильності визначення фінансових результатів від реалізації та іншого вибуття основних засобів; контроль правильності нарахування амортизації основних засобів та рівня їх зносу; контроль витрат, пов'язаних з підтриманням основних засобів у робочому стані або з їх модернізацією; контроль забезпечення ефективності використання основних засобів, їх стану і структури.

Особливу увагу в процесі контролю основних засобів приділяють первинним документам, так як від правильності їх оформлення залежить відображення на рахунках бухгалтерського обліку інформації про оцінку, переоцінку і надходження та використання основних засобів, їх внутрішнє переміщення, вибуття. Це в свою чергу може призвести до неправильного нарахування амортизації, помилкового розрахунку витрат, пов'язаних з поточним обслуговуванням, ремонтом, неправильного визначення фінансових результатів від реалізації та іншого вибуття основних засобів.

Підвищення ефективності використання основних засобів у даний час, коли в країні спостерігаються кризові явища, має величезне значення. Підприємства, які використовують у своїй діяльності застарілі основні засоби, повинні не тільки прагнути їх модернізувати, але і максимально ефективно використовувати, особливо в існуючих умовах дефіциту інвестицій.

В таких умовах внутрішній контроль основних засобів повинен забезпечувати керівництво оперативною фінансовою та нефінансовою інформацією для планування, управління та оцінки основних засобів.

Економічна ефективність використання основних засобів визначається відношенням економічного ефекту до затрат. До узагальнюючих показників належать фондоддача, фондомісткість, рентабельність засобів. Найбільш показовим результатом ефективності використання основних засобів є фондоддача.

За економічний ефект при визначенні фондоддачі приймають вартість річного обсягу реалізації продукції, а при розрахунку рентабельності основних засобів – прибуток.

Фондоддача характеризує обсяг реалізації продукції, яка припадає на одну грошову одиницю середньорічної вартості основних засобів. Зростання показника в динаміці, за інших однакових умов, розглядається як позитивна тенденція.

Досліджуючи ефективність використання основних засобів ТОВ «Нерудбудматеріали», було з'ясовано, що у динаміці фондоддача основних засобів зменшилася.

ВИСНОВКИ

Відновлення темпів економічного зростання національної економіки України неможливо без підвищення ефективності використання основних засобів. Від якісного забезпечення основними засобами підприємства залежить технологічний рівень виробництва, продуктивність праці, якість продукції, прибутковість підприємства, у зв'язку з чим зростає роль обліку та контролю операцій з основними засобами підприємства.

Проведено аналіз особливостей вітчизняної та зарубіжної практики ведення обліку основних засобів. Основна увага приділена дослідженню критеріїв визнання, первісної оцінки, переоцінки, нарахування амортизації основних засобів в Україні та за кордоном. Критерії визнання основних засобів є загалом подібними в більшості країн. Саме тому наведені у національному та міжнародному стандартах поняття основних засобів співпадають за усіма ключовими критеріями їх визнання.

Активи, що можуть бути віднесені до основних засобів дуже різноманітні. З метою ведення обліку основних засобів і складання звітності виділяють шість основних ознак, за якими класифікуються основні засоби. Для прийняття рішень щодо оновлення основних засобів та розкриття показників екологічної відповідальності під час формування розділу «Екологічні аспекти» Звіту про управління, рекомендовано класифікувати основні засоби «за віковою структурою».

Для обліку найбільше значення має класифікація основних засобів, яка передбачена стандартом 7 «Основні засоби» - по натурально-речовому складу і в залежності від виконуваних функцій, оскільки щодо неї складається звітність про рух основних засобів, такі дані необхідні для глибокого аналізу використання основних засобів.

В умовах соціально-орієнтованої економіки основні засоби мають специфічні ознаки, що розкривають свою сутність за різними аспектами, яким відповідають класифікаційні групи за різними критеріями.

Для розкриття теми роботи використані практичні дані ТОВ «Нерудбудматеріали». Основним видом діяльності Товариства є добування піску, гравію, глини та каоліну та ін.

За результатами аналізу фінансових показників фінансовий стан товариства у 2023 році визначений як нестабільний.

Організація обліку основних засобів у товаристві займає особливе місце, оскільки: від своєчасності та правильності організації їх обліку залежить своєчасне оновлення основних засобів; є складною, цілісною системою, яка поєднує документування операцій з руху об'єктів, складання регістрів аналітичного та синтетичного обліку, а також заповнення форм фінансової звітності.

На організацію обліку впливають галузеві особливості товариства, так основні засоби використовуються за різними стадіями технологічних процесів добування піску, глини, каоліну та ін.

Для визначення напрямків організації обліку основних засобів було досліджено їх особливості за стадіями життєвого циклу, які складаються з надходження, використання, поліпшення та вибуття. Для систематизації процедури руху облікової інформації наказом керівника товариства встановлено графік документообігу, фрагмент якого наведено у роботі.

Фінансовий облік передбачає ведення обліку основних засобів на синтетичному та аналітичному рівнях. Аналітичний облік організовується для отримання детальної інформації, необхідної для ефективного використання основних засобів за їх окремими видами і процесами. Аналітичний облік основних засобів ведеться за об'єктами основних засобів.

Основні засоби можуть надходити на підприємство різними шляхами. Найпоширенішими операціями у товаристві з надходження основних засобів є їх придбання у постачальника за грошові кошти.

Виробничий процес потребує постійного оновлення основних засобів, який характеризується процесом їх відтворення. До відновлювальних процесів основних засобів відноситься ремонт та поліпшення. Рішення про характер і

ознаки робіт з оновлення основних засобів приймається керівником підприємства.

Останньою стадією життєвого циклу об'єкта основних засобів є його вибуття. Юридичною підставою для вибуття основних засобів є розпорядження керівництва підприємства і висновок постійно діючої комісії спеціалістів про доцільність ліквідації як морально застарілого обладнання та те, що не підлягає ремонту або у зв'язку з впровадженням нової техніки.

На дату складання звітності основні засоби знаходять відображення у ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та у ф.5 «Примітки до річної фінансової звітності». Обов'язковою умовою перед складанням річної фінансової звітності є проведення інвентаризації основних засобів.

Діяльність підприємств із видобутку глини, піску та каоліну має помітний вплив на довкілля. Ключову роль у контролі показників сталого розвитку відіграє управлінський облік основних засобів, який вимагає врахування їхнього екологічного, соціального та економічного впливу на всіх етапах життєвого циклу – від придбання до утилізації. В роботі представлено зміст управлінських рішень з урахуванням принципів сталого розвитку за етапами обліку основних засобів.

Система внутрішнього контролю основних засобів є унікальним джерелом інформації, важливої для управління діяльністю підприємства, запобігання порушенням законодавства та неефективному використанню основних засобів. Для виконання контрольних функцій у ТОВ «Нерудбудматеріали» окремого відділу не створено. Функції контролю виконує головний бухгалтер особисто або через підпорядкованих йому бухгалтерів, які виконують функції бухгалтерів-ревізорів, а також працівників структурних підрозділів товариства.

Керівником підприємства затверджено перелік осіб, які мають право підписувати первинні документи на здійснення господарської операції, пов'язаної з відпуском товарно-матеріальних цінностей.

Працівники бухгалтерії в обов'язковому порядку входять до складу інвентаризаційних комісій, комісій щодо приймання в експлуатацію, виведення з експлуатації та ліквідації необоротних активів.

Підвищення ефективності використання основних засобів у даний час, коли в країні спостерігаються кризові явища, має величезне значення. Підприємства, які використовують у своїй діяльності застарілі основні засоби, повинні не тільки прагнути їх модернізувати, але і максимально ефективно використовувати, особливо в існуючих умовах дефіциту інвестицій.

В таких умовах внутрішній контроль основних засобів повинен забезпечувати керівництво оперативною фінансовою та нефінансовою інформацією для планування, управління та оцінки основних засобів.

Економічна ефективність використання основних засобів визначається за допомогою розрахунку узагальнюючих показників - фондоддача, фондомісткість, рентабельність засобів. Найбільш показовим щодо ефективності використання основних засобів є фондоддача.

Зростання показника в динаміці, за інших однакових умов, розглядається як позитивна тенденція. У ТОВ «Нерудбудматеріали фондоддача основних засобів у динаміці зменшилася.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балджи М.Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні: Монографія. Одеса: Атлант, 2010. 500 с.
2. Бондаренко Н. М., Бідняк К. І. Організація внутрішньогосподарського контролю використання основних засобів на підприємстві. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2015. Т. 20. № 1(1). С. 157-161. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_1%281%29_38 (дата звернення: 05.10.2025).
3. Бухгалтерський облік основних засобів: від придбання до вибуття. *AVS - онлайн школа бухгалтерії*. URL: <https://avstudy.com.ua/buhgalterskij-oblik-osnovnih-zasobiv-vid-pridbannya-do-vibuttya/> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Волошина О. Управлінський аспект обліку основних засобів підприємства. *PIONBUG*. 2020. С. 103-104. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16885/1/PIONBUG_2020_P103-104.pdf (дата звернення: 09.10.2025).
5. Горбачова Л. В., Іонін Є. Є. Облік основних засобів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. №10(1). С. 153-157. URL: <file:///C:/Users/38096/Downloads/5486-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-11016-2-10-20180611.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).
6. Гуля В.С. Особливості здійснення внутрішнього контролю використання основних засобів на підприємстві. *Вісник студентського наукового товариства «Ватра»*. 2015. Випуск 22. С. 91-102. (дата звернення: 21.10.2025).
7. Державна служба статистики України. Наявність і рух необоротних активів. Амортизація. URL: <https://stat.gov.ua/uk/releases/nayavnist-i-rukhn-neoborotnykh-aktyviv-amortyzatsiya>(дата звернення: 09.10.2025).

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства Фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 09.10.2025)

9. Іщенко Я.П. Оцінка основних засобів [Електронний ресурс]. URL: http://www.vobu.com.ua/ukr/crib_categories/question/65 (дата звернення: 09.10.2025)

10. Кафка С. М. Відображення вибуття основних засобів в бухгалтерському обліку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 3. Том 1. URL: https://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2017/2017_3_1/jrn/pdf/13.pdf (дата звернення: 09.10.2025).

11. Колісник Т. А., Буднікова І. С., Шмиголь Н. М. Економічна сутність основних засобів підприємства та форми їх відтворення. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 5 (10). С. 229-232. URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-10> (дата звернення: 12.10.2025)

12. Косовиць Л. Облік основних засобів за МСФЗ. *Головбух*. 2015. № 35. С. 17 – 23. URL: <http://www.dtk.com.ua> (дата звернення: 12.10.2025).

13. Кравченко О.В., Селезньова О.В. Стан розвитку обліку та контролю основних засобів на вітчизняних підприємствах та напрями їх удосконалення. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2022. № 2. С.9-14. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/2_2022/1.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

14. Левченко З. М. Організація бухгалтерського контролю на підприємстві. [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e3addba-cdc9-4998-8a08-b829b75fd9ef/content> (дата звернення: 09.10.2025)

15. Луцька Н., Цюцяк І., Цюцяк А. Сутність основних засобів та аналіз ефективності їх використання в умовах цифрової трансформації. *Галицький економічний вісник*. 2024. №6 (91). URL:

https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/48258/2/GEJ_2024v91n6_Lutska_N-The_essence_of_fixed_assets_71-80.pdf (дата звернення: 09.10.2025)

16. Маланкевич В., Чубай В. Аналіз та внутрішній контроль операцій з основними засобами: проблеми та способи їх вирішення. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-20>

17. Маренич Т.Г., Луценко О. А. Методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. 2012. № 127. URL: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/05. (дата звернення: 12.10.2025)

18. Маяковська Ц.В., Коваль Н.І. Аналіз ефективності використання основних засобів та резерви їх підвищення. *Економіка. Фінансові відносини*. 2010. №3. URL: <http://www.rusnauka.com/Economics/75812.doc.htm>. (дата звернення: 12.10.2025)

19. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат, наказ Мінфіну від 01.11.10 р. № 1300. URL: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/1297-1300.html> (дата звернення: 09.10.2025)

20. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління. Наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 р. № 982 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> (дата звернення: 09.10.2025)

21. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності. Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433. URL: [https://zakon.help/article/metodichni-rekomendacii-shchodo-zapovnennya-form/](https://zakon.help/article/metodichni-rekomendacii-shchodo-zapovnennya-form-finansovoї-zvitnosti) (дата звернення: 18.10.2025)

22. Мінфін оновлює стандарти бухобліку для відображення втрат від збройної агресії РФ. *7eminar - онлайн школа бухгалтерії*. URL: <https://7eminar.ua/news/13635-minfin-onovlyuje-standarti-buxobliku-dlya-vidobrazennya-vtrat-vid-zbroinoyi-agresiyi> (дата звернення: 28.10.2025).

23. Мошенський С.З. Олійник О. М. Економічний аналіз: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2007. 704 с.

24. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 46. с. 113 –122. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/46_2020_ukr/21.pdf (дата звернення: 14.11.2025).

25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Мінфін України; Положення від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення 07.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 14.10.2025).

26. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Наказ Мінфін України; Положення від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 14.10.2025).

27. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Наказ Мінфін України; Положення від 27.04.2000 р. №92. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 14.10.2025).

28. Нашкерська В.Г. Фінансовий облік: підручник. К: Кондор, 2005. 387с.

29. Основні засоби підприємства. *Головбух*. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/7085-osnovn-fondi#anc_7

30. Первинні документи в бухгалтерському обліку. *Головбух*. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7052-pervinn-dokumenty-v-buhgalterskomu-oblku> (дата звернення: 20.10.2025).

31. Петрик О. А., Мариніч І. О. Аудит оцінки вартості основних засобів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 4. С. 24-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esfipr_2015_4_8 (дата звернення: 20.10.2025)

32. Пиріжок Є. С., Кулікова Н. Т. Поняття «основні засоби» та канали їх вибуття на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 2(20). С. 397–405. URL: [https://doi.org/10.26642/pbo-2011-2\(20\)-397-405](https://doi.org/10.26642/pbo-2011-2(20)-397-405) (дата звернення: 20.10.2025)

33. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 №1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

34. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

35. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

36. Про затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів». Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 19.08.1997 р. № 507. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=269821 (дата звернення: 20.10.2025).

37. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03> (дата звернення: 18.11.2025).

38. Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання. Мінфін України; Наказ, Порядок, Акт [...] від 13.09.2016 № 818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-16#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

39. Прохорова Л., Фостійчук А. Актуальні проблеми удосконалення управлінського обліку основних засобів в сучасних умовах за використанням інформаційних технологій. *Молодий вчений*. 2020. № 1 (77). С. 6-11. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-2> (дата звернення: 24.10.2025)

40. Рагуліна Ю. С., Щолокова В. С., Польова Т. В. Окремі аспекти методики обліку основних засобів підприємства. *Агросвіт*. 2023. № 22. С. 98–103. DOI: [10.32702/2306-6792.2023.22.98](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.22.98)

41. Радіонова Н. Й., Ременюк Л. М. Шляхи удосконалення бухгалтерського обліку і контролю основних засобів. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4548> (дата звернення: 09.10.2025)
42. Рета М.В., Іванова А.О. Методика аудиту операцій з основними засобами. *Збірники наукових праць НТУ «ХП»*. 2013. №8. С.154-157 URL: <http://archive.kpi.kharkov.ua/View/37250> (дата звернення: 09.10.2025)
43. Скорнякова Ю. Б. Витрати на ремонт та поліпшення основних засобів: обліково-податковий аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 12. С. 37–42. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.12.37](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.12.37)
44. Співак С., Дідик І., Скурський Т., Житко О. Роль комп'ютерних програм для аналізу фінансово-господарського стану підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. № 2 (25). с. 702– 707. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ssmgsp.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).
45. Феофанова І. В., Антонова О. Д. Проблеми обліку основних засобів на підприємстві. *Молодий вчений*. 2020. № 11(2). С. 205-208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_11%282%29__20 (дата звернення: 09.10.2025)
46. Шарманська В. М., Вітюк В. В. Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 550–552. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2018/1/129.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).
47. Юнацький М.О. Бухгалтерський контроль: проблеми організації та звітність. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 124-136. <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/209.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).
48. Яцунська О. Життєвий цикл об'єкта основних засобів - проблеми оцінки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. № 2. С. 193-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_2_18 (дата звернення: 09.10.2025).

ДОДАТКИ

ЗГОДА здобувача(чки) освіти Державного університету економіки і технологій про перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, Коломоєць Наталія Василівна, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна магістерська робота на тему «Організація і методика обліку основних засобів та контроль ефективності їх використання» виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформований(на), що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомена з умовами такого розміщення.

Наталія КОЛОМОЄЦЬ

(підпис)

07 січня 2026 року